



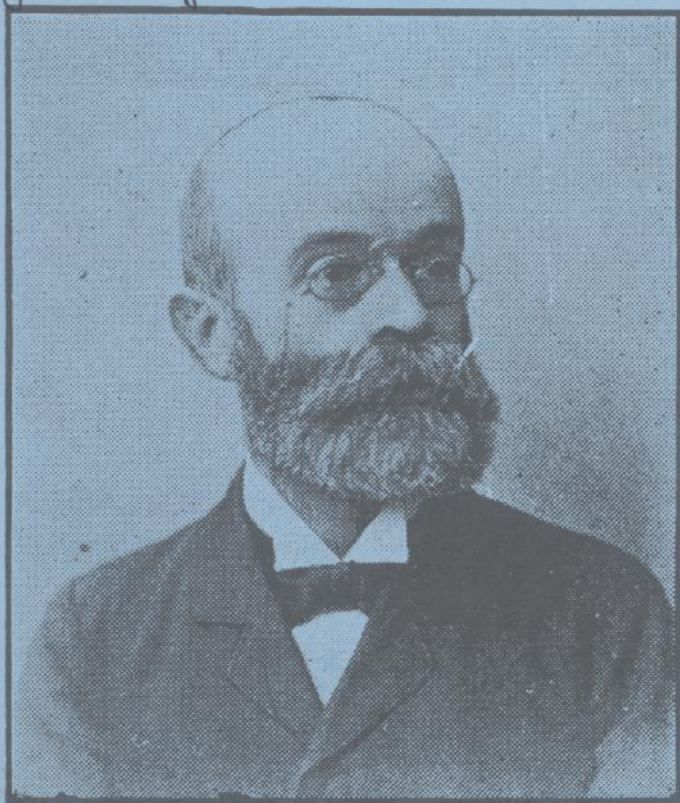
ІЛЮСТРОВАННИЙ КВАРТАЛЬНИК
КОНФЕРЕНЦІЇ ГУЦУЛЬСЬКИХ ТОВАРИСТВ АМЕРИКИ Й КАНАДИ
Видає гуцульське товариство „Чорногора” в Чикаго, Інк.

РІК VI

ЗИМА 1972

Ч. 1 (21)

А. А. Грашовку



МИХАЙЛО ПАВЛИК

„ГУЦУЛІЯ”

Ілюстрований Квартальник

Конференції Гуцульських Товариств Америки й Канади
Видає Гуцульське Товариство „ЧОРНОГОРА” в Чікаго, Інк.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Голова Колегії — д-р Василь Стефурак

Редактор — м-р Микола Домашевський

“HUTSULIYA”

Quarterly Journal

c/o Ukrainian National Museum

2453 West Chicago Avenue

Chicago, Ill. 60622 USA

З М І С Т

Іван Гаврилук — Вступаємо в новий 1972-ий рік	1
Петро Шекерик-Доників — Як відбувалася коляда у гуцулів	2
Михайло Павлик — Наша гуцульська гордість	13
Д-р Ростислав Єндик — С. Вінценз про Гуцульщину	15
Дарія Сіак — Дерев'яна архітектура Гуцульщини	17
Роман Прибитківський — Гуцульський Краю!	21
Остап Бакай — Спогад	24
Михайло Бойко — Дора	31
Богдан Радиш — Колиско моя смерекова	36
Микола Ільницький — Гуцульська виставка в Детройті	37
Василь Кобець — Легенда про гуцульську трембіту	38
Гість — 25-річчя подружжя п-ва Анни і Івана Хромея	38
Вісті з Гуцульщини	39
Нас повідомляють	40
Наше листування	41
Пресовий фонд	41
Книжки, журнали, часописи	42

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Клівеленді:

Mr. S. FEDORAK

13344 Wolf Drive,

Strongsville, Ohio 44136

Tel. (216) 238-3159

В Дітройті:

Mr. M. MYRONIUK

2306 Grayling St.

Detroit, Mich. 48212

Tel. (313) 875-6094

В Філадельфії:

Mr. D. TKACHUK

304 Passmore St.

Philadelphia, Pa. 19111

Tel. (215) FI 2 8254

В Нью Йорку:

Mrs. V. BILANIUK

46-2 241st Street

Douglaston, N.Y. 11362

Tel. (212) 6319102

В Австралії:

Mr. V. Popadiuk

156 Barnard St. North Adelaide, S. A. 5006 Australia Tel. 672835



ІЛЮСТРОВАННИЙ КВАРТАЛЬНИК
КОНФЕРЕНЦІЇ ГУЦУЛЬСЬКИХ ТОВАРИСТВ АМЕРИКИ Й КАНАДИ
Видає гуцульське товариство „Чорногора” в Чікаго, Інк.

РІК VI

ЗИМА 1972

Ч. 1 (21)

Іван Гаврилюк

ВСТУПАЄМО В НОВИЙ 1972-ий РІК

Тридцять першого грудня 1971-го року водривасмо від календаря останню сторінку минулого року. Таким чином, вступаємо в новий 1972-ий рік. А це значить, що ми вже пережили 27 і вступили у 28-ий рік життя поза нашою вужчою Батьківщиною — Гуцульщиною.

На долю нашого покоління випали страпні струси Другої Світової Війни, які сколихнули цілу нашу планету. Мільйони людей ця страхітлива війна вирвала з їхнього ґрунту і кинула в світ. Дехто називає цей велетенський струс „Великим ісходом”. Це правда, що такого „ісходу” наш народ ще не знав, щоб мільйони людей покидали свої насиджені багатма нашими попередниками гнізда і йшли у світ за очі, прямували в далеке невідоме, не знаючи, що на них чекає.

В числі цих грубих людських мас і наші гуцули, залишаючи свої милі Карпати, полонини, гражди і все добро своїх предків і своє власне, йшли в далекий і незнаний світ. Не один з нас зронив гарячу сльозу, залишаючи рідні села, міста. Але все те залишилося позаду. Зрештою, ми опинилися в нових умовах, у новому

вільному світі, де також не розгубилися.

Перебуваючи на чужині, наші гуцули поступово отряслися з пережитого, повільно вросли в новий ґрунт і взялися за організацію самих себе, щоб не розпливатися в чужому морі, щоб краще разом культивувати свої рідні традиції, творити культурні надбання, продовжуючи набутки наших славних попередників та зберігаючи те, що пощастило забрати з собою і привезти у новий світ.

Наші гуцули, що призвичаїлися до важких гірських умов життя дома, що загартували себе у щоденній тяжкій праці, взялися енергійно до розбудови і побудови не лише особистого життя на чужині, але почали розбудовувати і своє гуцульське організоване спільне життя. Спочатку стихійно, а далі організовано почали утворюватися наші гуцульські товариства в діаспорі. Виникали ці товариства зівсім без примусу, а з власної ініціативи наших гуцулів, бо вони мали бажання творити якісь спільні скарби, продовжувати велику місію своїх попередників — розвивати та поглиблювати культурні, мистецькі і фольклорні надбання.

Пізніше навіть створили свою власну друковану трибуну, журнал „Гуцулію”, який був заснований невеликою групою ентузіастів-гуцулів на чолі з д-ром Василем Стефураком в Шикаго, а пізніше він став всегуцульським органом в діаспорі. Наші брати-гуцули швидко оцінили роль друкованого органу і радо почали його підтримувати своїми щедрими жертвами, почали гуртуватися до свого журналу. І нині ми з гордістю можемо сказати, що наш журнал поряд з іншими друкованими органами в світі зайняв почесне місце на полицях великих бібліотек світу, ми можемо тішитися, що наш журнал став великим лучником наших гуцулів у світі, що наш журнал доходить і до гір і полонин, до великих міст, куди доля закинула наших гуцулів.

У жовтні місяці минулого року ми відбули у Клівленді Конференцію Гуцульських Товариств, де накреслили цілу програму дій на майбутнє. Ми там створили постійно діючу Гуцульську Конференцію, яка не є централею для всіх товариств, бо наші товариства є суверенними, але ця Конференція є „всегуцульським” форумом, який покликано для вирішування всіх важливих спільних проблем, які не під силу одному чи двом товариствам, а потребують наших спільних зусиль, потребують нашої традиційної „толоки”, щоб їх розв'язати.

Наша Конференція в Клівленді ви-

словилася за всебічну підтримку нашого журналу, за його розростання і поширення. А крім тих багатьох справ, які вирішувала Конференція, поставлено і ухвалено видати Збірник про Гуцульщину та інші видання. Нема потреби доводити необхідність такого Збірника і других видань, бо кожний з нас добре знає яке велике діло довершимо.

Тож наше завдання у вільному світі зберегти ті пам'ятники культури, мистецтва, фольклору, закарбувати це у довготривалих друкованих виданнях. Ми не сміємо занедбати того всього, що було створено працюючими руками наших предків, наш святий обов'язок залишити все те у друкованих скарбах наших тутешніх видань, щоб вони з світових полиць по бібліотеках голосно промовляли до наших сучасників і наступників, щоб вони несли нашу безсмертну гуцульську славу по цілому широкому світі.

Нехай світ знав, що наше гуцульське мистецтво безсмертне, що воно переживе віки, нехай світ знає, що наші гуцульські танки невмирущі, а народна творчість вічна!

Тож з новими силами, Брати й Сестри Гуцули, вступаємо в новий 1972-ий рік. Нехай він принесе нам багато нової сили, енергії для нашого святого діла — великого і безсмертного друкованого пам'ятника про нашу милу Гуцульщину, до якого повіки не заросте народний плач! Тож до праці, Брати Гуцули і Гуцулки!

Петро Шекерик-Доників
береза в Жаб'ю-Слупищі

ЯК ВІДБУВАЄТЬСЯ КОЛЯДА У ГУЦУЛІВ

Ні одним роковим сеткам так си ні радують люде, ек риздвєним. Та ни до сеток иде радість, що будут сетки, але до тої утіхи, того звичею, екїй тогди обходили наш гуцульський народ. Кожде, ци мале, ци велике, радує си, шо дидждало видіти та побути на тих гардешистих веселих коледнич-

чках. Ни но одний молодичи та дівчені аж шкіра ріпаєси, тріскат, так би рада, аби чім борше прийшли ти риздвєні сетки, шоби мож з коледничками погуляти аж до наслідку.

Шей пилипівка ни настане, ек уже говорє мижі собов люде, а найбирше то вже челідь: „А ци верє зло' мут хо-



Чорногора (котел Брескульський)

дити коледники сего року? Ба найко котрі, а хто вере коло нас ме ходити за березу?"

Ек настане вже пилипівка, то тогди тоти, шо їх корти ходити в коледники, прирехтовують собі: скрипники скрипки муштрують та виломнеються, аби добре мочі грати до коледи та до данців, а березі аби можуложувати за єго голосом до співанок. Тримбіташі нотують собі в голові игри до круглеків, до плесив, пидвиконної, умерської, та вселяких веселих игрий, аби оден проти одного мих ек май мудріше зайграти в тримбіту, аби єго над усі коледниці тримбіташі люде найліпше фалили, шо мудро йграс. Плесаки знов учют, ци добре плесив, аби си ни милили та виломнеють ци сами плесати, аби то вдати, ек де тай передь ким заплесати, аби си чесом ни наїсти устиду по самі вуха, шо ни умів добре плесати, тай мало або нічо ни виплесав.

Кождий коледник, ходь би й старий був, пригадав собі співанки, аби дес чесом и вин мих екус співаночку заспівати, а тоти, шо мают охоту до данців, то знов виучують ци, аби мочі ек найліпше гуляти. Бо таких коледників, шо лиш би си возили в коледниках, тай мало співають, то дуже люде ни любє, бо кажут: „Ек мают колед-

ники бути, то най будут, то вже раз коледники. Аби могли ци на колопні добре загуляти, ци поспівати, ци файно поплесати прото, аби сорому ни було. Таким коледникам ни жель и коледу дати файну, файно їх приймати, бо чоловік так собі з ними побуде, шо на цілий рік весело єму буде. А ек си зберут екїс дідорсани, тапалаги, талпасні, пусті, шо лиш си возє, та гутє отек трути, то на такі шкода кошту, тай ниварт їх навіт у хату пускати”.

Ни раз така табора обліє футко свою околицу, а такі бигме ходє голодні, ек котюги, а шо вже з них си люде натєпкують, то далі ни иде. Тай ше до того нічє сєте заколедують. Коли знов табора, в котрий си доберут добрі, усі рєдні коледники, лєдвѣ обхожує за ничь одну, дві хаті, а чесом и в одній хаті си виднують, їсти, пити ни годни вже, ай гроші їм си сиплють, ек вода. Тай кождий з таких коледників люби и дуже файно їх прий- „мас, тай уже згори запрошує їх: „Дивіг ци, панове коледникове, тай ви пані березо, абєсте си й нарик такі усі рєдні зїбрали тай мою хату ни оминули! Коби Бих дав диждати, то я си май буду знати, ек пид вас пидлагоджєти, бо бигме є для кого. Оцє коледнички! Шо варт, то варт”.

Коледники кунтентні, що їх так вельбе и собі декують газдам: „Декуємо, декуємо, дай вам, Боже, шесте, здорове за ваш привіт, най вам Бих в стократ бирше навіти. Кобих лиш диждали, а ми вас ни лишимо ніколи“. — А часом додають на збитки: „А ек вам так за нами дуже лежи, то держіт нас аж и до нарик, а бізивно вас ни оминемо“.

Звсчайно в коледники йдуть такі, що ходили вже по кільканадцять років в коледниках тай знають добре тому звич, Уже наперед знають, де їх мут добре приймати, а де май гей так, а знов до и в хату навіт ни мут пускати. Тай знають, де и ек кождому газді в его хаті треба виддати гонор, шоби си сму вдав. Бо ни кождий газда любі однако. Молодих коледників добирають таки на то, аби си приучювали, шоби знали редно, ек си має в коледі ходити.

Берези то вже цілу пилипивку собі коледують коледі, аби добре знали вести на памнєть коледі, аби си витак з него ни смісли люде, шо си путає та ни уміє добре вести коледі, вінчюванє, и коледників, бо то все залежи на березі, бо его всі коледники добре мусє слухати.

Котрий береза знає ек найбирше усіляких укладів в коледах, у вінчюванєх, у декованьх, а знає до того богато всілєских схараманив, уміє добре кождому газді й газдини удати пити за волев, то почерех него всіх би коледників газди у пазуху клали, а при виборі на Риздво то кожда табора бере такого березу на вирви так, шо вин ни знає навіть сечом и сам шо дісти тай з котров таборов ити. Но а це є великий гониг для такого берези, ек над ним си так дуже рвуть.

Ни раз так си трафи, шо бідний чьоловік, ніхто за цілий рік на него и гадков не верже, але на Риздво то шо май фронт газди у селі просє, аби вин ишов з ними за березу, або аби ишов в їх ревір коледувати. Тимунь кождий береза муси учігиси усіх звичєв давних, старовіцких, тих, шо люде до

них звикли и їх лиш одних хотє. Бо аби екі то ни були коледі файні, то їх люде ни любє, уни лиш любє таки свої давні, старовіцкі коледі.

Станіславівський владика був остро виступив перед кількома роками против наших звичєв коледницких и против наших колед, кажучі: „То поганцький звичєй коледі! А шє такі, ек ту у вас на гуцулах коледі, то вже цілком ни хрєстїєнські, а ті ваші звичєї то безбожні, екі ви виробєсте в коледниках“. — Заборонив гостро попам пускати коледники після нашого давного звичаю, лиш аби ишли так, ек туд на долах дес кажут, шо ходє коледуючі, отєк буком молотічі, з одної хати раз два до другої.

Попи и так ни дуже були до наших гуцулєских звичів добрі и дивилиси кривим оком на нашу цюжу, а тепер ек дав їм владика потуку, то вже цілком гадали, шо вже все перевернут з окрашем. Але то гов! Нарид не бики, звичь, обред старовіцкий — то не мітуса.

Заказали попи на Риздво, отєк ни полєдви з почєтком 1907 року ити коледникам з набутками. Заказали скрипку, тримбіту, плєс, гулянє на колопні й співанки гуцулєські — одним словом кажучи сказали, аби ходили по церковному, побожно, так ек ходє коледники по долах.

Господи, шо то си завів за рейвах, най лиш Бих борони. Зачєли всі люде говорити, шо то вже попи хотє віру скасувати нашу давну, бо в нас говоре так, шо доки писанки пишут и доки коледники ходє, то доти и наша віра будє на світї. В дєських селах попи боєлиси дразнити людеї и мало шо спєрали, а порєштї пустили після гуцулєского звичю говорєчі: „Идіт, ек собі хочєте, то нас ни обходит, бо ми вам ни позволєємо жєдних набутків“. — Але коледники на це ни фівкали, лиш робили своє. Ек ходили після давних звичєв, так ходє й тепер, лиш ни вид дуже давного чєсу в дєських селах скасували коледу брати, то є, хлїб й зєєрно, а то через то, шо го-

ворет, що тепер тяжкі часи, доста й гроший на коледу.

Різдво

Дуже раненько на Різдво сходять ці люди до церкви. Ни оден є такий чоловік, що майже цілий рік ни ходи до церкви, але на Різдво йде. Та ни прес побожність сходять ся люди до церкви, але через то, аби пош видіти та чюти про коледники. Тоти, що мають надігу ити в коледники, вже идут бирше менче прирехтовані вид разу до церкви, хоть до цего ни признають-си, бо хотє, шоби ще їх трохе попаныкали люди!

По Службі виходе люди з церкви и де в ских селах идут старші вибирці з дзвинками в руках три рази докруги церков коледуючі, а за ними коледники гуртами и коледують:

На сето сето, на сето Різдво,

Дай Боже!

(повтарюють по кожній стрічці)

*Ми коледнички ой тутки прийшли
Коледувати, цес дим витати,
Цес дим витати, божую церкву.
Церкву витати, коледників позбирати,
Ой коледничків, хлопців молодців,
Ой ви вибирці, славні завидці,
Ой тут-ки собі позбираємо,
Ой славні газди тай коледнички.
Ой звидси ми си йа розийдемо,
В високі гори, у наші села,
У люцкі хати, мир хрестиянський,
Шестем, здоровем все повитати!
Шестем, здоровем, сими сетками,
Сими сетками, многа літами,
Все рік вид року, токма до віку!*

Єк обийдут церкву всі три рази, тогди шо май фронт добрі коледники з усіх таборий и берези, кільки їх є вид кожної табори, идут в сам перед до попа коледувати. Плєсаки идут три рази плєшучі ид розоденції попивський вперед коледників, парами по два, до барток привезують собі дзвинки, бартки кладут на плєчя и легонько ними помахують, при чім дзвинки поцоркують. Плєсаки здрибна поступають, злегоньки пискакуючі, то на одний

нозі, то на другий и при тим плєшут и говоре, єк идут перший раз до розоденції:

*Ай з-за гороньки, з-за калиночки,
Ми коледнички з Украйночки!*

Виходе поступаючісї назадусь, а де нима місця, то си обертають назад и плєшут далі:

*В гуцулскі села, в вигові груні,
В гори, долини, до сеї хати.*

Знов приходе другий раз плєшучі:
*До сеї хати грєчного пана,
Грєчного пана, ой пана отця.*

Знов си обертають, або вихорде назадусь плєшучі:

*Коли є ласка нас принимати,
Ой коледників в хату пускати.*

Приходе плєсаки третій раз плєшучи:

*Миж винчует вас шестем, здоровем,
Сими светками на многа літа!*

При тим плєсаки знимають лівов руков шєпки з голови, клонєютсї тричі домови, а правов руков викручують остро бартками и сильно дзвонє в свої дзвинки.

Плєсаки перєстають плєсати, тримбіташ з скрипником лишєют грати до плєсу, а зайграють пара єсїнок веселої гуцульської гри. Скрипник зачінат муштрувати скрипку до колєди пид викни и на знак найстаршого берези, єкий задзвони тричі в свій дзвоник, коледники стають пи викни до колєди. Скрипник зачінат грати коледу, а тримбіташ играє полонинцкогo кружлєска. Береза зачинає коледу коледувати, а коледники за ним при кождим разі: „Ой дай Боже!“ поцоркуючі дзвинками и придупкуючі до темпа ногами, коледують:

Ми д' цєму дому чьом д' веселому,

Дай Боже!

(повтарюють по кожній стрічці)

*Ми єсу ничку тай ни спали,
Ой ходили, сумували.
Питали ми си доброго газди,
Допиталисї грєчного пана,
Грєчного пана, нашєго отця
(або имє газди).*

Ци дома, дома, ой грєчний пане.

*Ой ми знаємо, що ви є дома.
Ой сидит собі я в чьола стола,
Ой в чьола стола, в єворового.
Ой ходит єму Господь у дому,
Та роздаючі шесте, здорове,
Ой в дим здорове на челядочку,
По дворі шесте на худобочку.
Вінчуємо вас шестем, здоровем,
Сими сетками, многа літами,
Все рік вид року, токма до віку,
Ни сам з собою, з усею челедов.
Ой гречний, пишний, ой наш ти пане,
Вийдіте ид нам, подекуйте нам,
Ой що миж вам сколедували,
Повінчували, тай повитали
Шесливим роком, многа літами,
Многа лєтами, сетим Рождеством,
Тай из газдинев, из діточками,
Я всіх посполу, що в вашим дому.*

При тих словах виходит пип з розоденции и запрошує коледників до себе до покою.

Тогди си там набиває багато всєких цікавих, а рєшта, кого ни пускають, жде на дворі, доки ни вийдуть вид попа коледники.

Де в ских селах, а найдуше видколи зачєли попи виступати проти коледників и їх звичєв, багато є так, що вже залипили коледу наоколо церкви, и плєс до попа на коледу в попа пид викни, лиш виходит старший брат з дзвинком в руках, подзвонючі дзвинком, и запрошує людєй: „Панове газди, коледникови! Хто би ласкав в коледу, то прошу до пота“. Правда, такий звичєй ни вдаєт ци багато людєм. Вни на то видповідаят мижи собою таякуючі: „Ає, кличу до попа, отєк свиний до корита. Икіс тапалаги пусті позбєраютєси, що нима з чім навить заговорити, а ни то, на що си подивити. Та ци хя? Бигмє так, ни мали бих шо робити та бічі до попа зазерати, може би ику кістку дали? От єк було бувало, то й варт си було подивити, а тепєр то бигмє мєхарь, нима ничьо“.

Однако прото ни розходєтєси людє, а багато цікавих жде, шоби знати, хто в їх бик мє йти в коледниках.

В попа коледуют коледники звича-

йно коледу таку, в єкий си згадає про Риздво Суса Хрєста та про Прєчєсту Діву. В Жєбю Слупийці коледуют попови:

*Коло керницї, коло теплици,
Там сєті сєтци воду сєтили,
Воду сєтили, хрєст загубили і т. д.*

Або знов колядуют:
*На сєтє сєтє, на сєтє Риздво,
Сєтє Прєчєстє дитє вродилє і т. д.*

Єк вже скінчєют в попа коледу, тогди си розлучюют на табори и кождє табора мас своє скриньку, а берєзє свий хрєст, перевєзаний повїсєм лєнєним. На задвирю стаят коледники в колєсо, кладут собі бартки на правє плєчє, ловєтєси широко руками один за одного, змїтуют шєпки в сєрєдину й берут попа мижє себе. Скрипник зачїнає йграти в скрипку круглєка, а тримбітар в тримбітє, всї коледники зачїнают лєгонько на пальцях на кождє ногу по двє разє раз пораз пидскакувати и ни великим кроком крутитєси круглєка за сонцєм спїваючі круглєка:

*От там, отам на вершєчку,
Молотили хлопци грєчку.
Ані грєчки, ні полєвки,
А в дївєчєні чьорні бровки.*

При сих словах, єк їх скінчєют, сїдают по шїсть раз всї, раз пораз гайдуків, викрикуючі:

*Ух ух, у га-га, ух, ух!
Ану, хлопци, за пидкови!*

Схоплєютєси всї вид гайдука разом и зачїнаютєси далї крутити круглєчка спїваючі:

*Бо в дївєчєні гарні брови!
Чьорні брови намалюю,
Бїлє лице поцулую.
Из запаски зроблю двєрі,
Самий лєжу до постєлі.
Фартушинов застєлюси,
Бїлим личком притулюси.*

Зачїнаючі далєшї слова, сїдают знов гайдуків, аж доки не скінчаят:

*Ми тут пили, ми тут їли,
Би си вам бжьоли рїли.*

При скінчєнню сих слив лишєют гайдука, а далєси крутє круглєка и спївают:



*Петро Шекерик-Доників, член Трудового Конгресу, посол,
війт Жаб'я (Верховина), з дружиною Параскою.*

*Сидів когут на вербі,
Пустив коси до землі.*

При сих словах всі си клонє попови, єкий стояв мижи ними в середині и видразу розхапуют каждый свою пшп-ку та декують попови: „Ой декуємо за ваш привіт шестем, здоровєм, многа літами!”

Потим кожда табора розходитси в свий бик, видпироважувана людьми, єкі ждали на коледники. Люди си питають, в єкім часі бирше менче будут коледники коло них, шоби знали, коли си надієти.

Попри церковні коледники, шо гроші заколедовані повертают на удержанє своєї церкви, єкі богато залежні від попа и через то ни виконуют усі звичеї коледницькі так, єк то бувало

здавну та за се ни є так дуже до впо-доби людям. Тимунь ходє и коледники свіцкі, єкі ни є цілком залежні від попа и зоколедовані гроші обертают на народні цілі. Видколи у нас поотворювано „Січі” ми зачєли ходити в коледниках Січовики, то сих коледників називають у нас коледниками „козацкими”.

„Козацкі коледники” ходє так само, єк церковні, лишєнь буйніше, бо доконуют всі звичеї давни, шо си людем подобає, бо нираз говорє люде мижи собов: „Єк мут ити «козаки», то бигме тих варт приймати в хату, а церковні боєтси попа, то тим лиш ви-несу на двир коледу”.

И видколи взєли свіцкі „козацкі коледники” силу мижи людьми, и зачєли люди ліпше козаків приймати,

то й попи позволєт усе потихоньки церковним коледникам ити після звичю.

Прихід колядників до хати

Коледники плєшучі идут так, ек до попа. Насамперед идут співаючі всєкі співанки, котрий єкої знає, витак коло самої хати на знак дзвинка у берези все втихас, скрипка зачінає грати до плєсу, тримбіташ в тримбіту грає до плєсу, а коледники разом з плєсакми зачінають три ити плєшучі до хати и назад:

Ой з-за горочки, з-за калиночки і т. д.

Єк скінчєют плєс, приходе пид викно поличєнє, стають коло викна лицем до хати и коледуют, так само, ек у попа. Коли ни приймають в ту хату, то одно з домашних виноси там шоп на хрєст пара грейцарив и повісно, говорєчі: „Прощу, на шо втєкаємо, а за бирше вибачєйте”. — Коледники кажут: „Дєкуємо, дєкуємо, дай вам, Боже, здоровє та вєстократ бирше за ваш навїт, шо ви нас навїстили”. — По сим береза виходи, а за ним коледники граючі, співаючі идут далі до другої хати.

В тий хаті, де приймають, виходи газда, а ек нима газди, то газдиня, до коледників и єсмно запрошує отвірєючі дєвери: „Прощу, прощу близше, пановє коледниковє. Дай вам, Боже, здоровє, шостє загостили, ни оминули, та шо сми диждали. Позволь, Господи, вид сєгоднє и за рик так диждати в мирности та у весєлости”. Де май є буйніші газди, пожуфали, то ек коледники коледуют на дворі пид викни та плєшут, то ураз боркають з пистолєт. Ни раз си лучєє, шо й шиби пукають у викнах вид голосу великого.

Колядники в хаті

В хату иде завждє передний береза з хрєстом в руках. Газдиня домашна перевєзує хрєст лєнєним повісєм и то в кождий хаті, бо в нас вірют в то, шо ек будє страшний суд и пидут грїшники вжє у пєкло, то кажут, шо Прєчиста Дїва собі випросила у Господа таке, шо ек си скінчєє страшний суд,

то Прєчєста Дїва має умочєти грїчі в пєкло мижи грїшні душі тим повісєм, шо си ним перевєзує хрєст на коледі, и котрі тогди имутєи грїшники за то повісєм, то Прєчєста Дїва їх вєрєтує и вни будут спасєнні.

Береза кладє хрєст з дзвинками на сєред стола, а свою шєпку в кут мижи лавиці и сам сїдас за стив. Тот, шо носи скриньку, кладє єї таки на стив коло дзвинка березиногє. Всі коледники сїдають за стив, скрипник завждє коло застївного викна, нидалєко вид берези, все є краю.

Скрипка зачінає грати весєлої, газди стають єстєувати коледників горівкою, гарбатов, а дєскі и пивом, молоком солодким. Коледники мають співати гуцулєскі співанки гуртом такі, шо їх всі коледники знають, а на запит берези: „Ци можна трєшки на колопні?”, газда звичєйно видповідас: „Прощє, Богу дєкувати, шо сми дєчкали цєго”. Встають кїлька добрих данцєвників з мижи коледників и зачінають данцєувати з домашнов газдинєв, або гостями, ек є в хаті, а ек нима, то и сами коледники данцують. Другі коледники, котрі не данцують, співають, або розказують про свої пригоди коледницькі, а котрий є добрий мїнтар, крої єкіє харамани, шо всі си сміють до влєгу.

Чк уздрит береза, шо вжє си розвєсєлили трєхє домашні, засуваєси за стив и дзвони в дзвонєк, а коледники все лишєють и идут за стив, кождий на своє мїсцє.

Береза, ский вєдє колєду, ни смієтєси никуда роззєрати, бо скоро би си дєс задивив, так видразу можєтєси замилити, шо длє берези є великий сором.

В дєских сєлах, а майжє скрїзь понад білим Черємошєм, коледуют лишє одну колєду всім в хаті загальну, в ский при зчїнаню й вінчєваню всіх си згадує, от наприклад:

Славєн єє, Боже, по всєму свїту.

Гєй дай, Боже!

*Иє по всіх цєрквах, по манастирях,
По манастирях, по люцких домах.*



Гуцулки з села Шепіт на Косівщині

*И ви є славні, наш господарю,
Наш господарю, пане Дмитрику.
Єкі ви славні в нашій громаді,
В нашій громаді тай у пораді!
Ой бо є слава ваша газдиня,
Ой слава, пишна, паня Параска.
Ой бо в вас славні ваші діточки,
Ваші діточки, ек пуговички.*

Де май поредні газди добре приймають и діти великі, то виказуются кождому на мнє. Витак си зачинає коледувати коледу, еку де подобаси березі, а ек докінчєє береза коледу, то знов так само всіх загально вінчує, кождого на имє. Бирше коледий ни коледуют, лишси набувають, а ек еке хоче, парубок, або дівка собі осибної коледі, то треба заплатити, хотьби бодай пєть грейцарив, а тогди ему коледуют самому.

Иначий звичий є в Жєбю, в Криво-

ривни та Єсєнові Горішним. В сих селах за одну плату маєт ци коледувати осибну коледу газді, газдини, парубкови, дівці и дітєм малим. Ни раз такі коледки таки добре намучіють коледників, дотє кождому сколедуй.

Трафєєси й так, шо є багато таких домашних, шо си зрікають коледі на річь довшої забави, говорєчі: „Шо си маєте мучити та карати мині с коледов, то я вам дарую. Волієте погуляти за то!“ Але коледники рідко де на то уважєют и доконують таки своє говорєчі: „Поклавши си грибом, мусимо лісти в кошіль“.

Насамперед коледуют найстаршому у хаті и так зходє аж на найменчєго. Ек коледуют газді, то уживають перєспіву в коледі:

*Радуйси, земле, син народивси,
радуйси.*

А ск коледують газдини, то вживають пересуїву в коледії:

*Славен єс, Боже, по всему світу,
славен єс.*

Вдовицям, молодшим газдам:
В неділю рано зелене вино, зелене.

Молодекам — парубкам, дівчатам, дітем, або й дуже молодим газдиням, от нивісткам, годованкам, де є ще стариня, вживають переспіву:

Дай Боже!

Коледники єк виколедують одному коледу, то ни коледують борше зараз другому, але співають, гуляють, а витак знов коледують другу коледу, аж на кінци всім доколедують, так перериваючи співанками, данцями та всілякими хараманами.

Газді коледують коледий, в єких бирше си згадує про Христа, страсти; газдини коледують у нас суда в Жебю найбирше:

*Коло керниці, коло теплиці
Там сєкі сєтці хрєст загубили і т. д.*

Коледи газді і газдини закінчують вінчюванєм:

*Дай же вам, Боже, що в поли врожай,
Иа в току буйно, в пасіці рийно,
По дворі збрийно, в коморі повно,
Иа в домі склинно на чєлєдочьку,
По дворі шєстє на худобочьку,
На худобочьку, на роговую,
На роговую, тай шє дрибную.
Найже вам будє Вих на дорозі,
На кождим броду, на перевозі.
Ми вас вінчуєм шєстєм, здоровєм,
Сими светками всєй Риздвєними,
Виттак прийшлими тай Зелєними.*

Єк газдини то:

*Ой за сим словом бувай здорова,
Ни сама з собов, а з господарєм.*

Єк є діти:

Ой з господарєм, тай з діточьками.

Єк газді то:

*Ой за сим словом будже нам здоров,
Ой ни сам з собов, а из газдинєв,
Ой из газдинєв тай з діточьками,
Ой всіх посполу, шо в вашім дому,
Всє рік вид року, токма до віку.*

При сих словах бере береза и коледники дзвинки в руки и єк докін-

чєє: *Токма до віку*, задзвоні всі дзвинки, а береза говори: „Вінчюємо вас шєстєм, здоровєм, сими сєтками и припшлим роком. Дай вам, Боже, шєстє, здоровє, та многа літа!”

Газда, єкий слухав коледи, ци газдиня, вєстє и говори: „Дєкуємо, дєкуємо. Дай, Боже, и нам здоровє, аби сєте диждали шє на рік”.

Парубкам коледують всіляких, а між инчим нашія жебивска-магурска:

*Ой из гори, з-за полонини,
Дай, Боже!*

Стали димовє, стали стовповє.

То ни димовє, кінцєк дужовє.

Я у тим диму два дужи славні:

Ой одно славний коню вороний,

А шє славніший, а шє грєчніший,

Ой грєчний пане, тай пане Юро.

Дєж би ти базив, ой грєчний пане?

Ой я ходив тричі в пислі,

Вид нашої королевчє,

До вгорської цїсарєчки.

Три вгорянци полюбили,

Полюбили, тай дарили.

Одна любила — коня дарила,

Коня дарила, сама йшла піше.

Друга любила — шєпку ушила.

Трєта любила — перо купила.

Ой тото перо перевизано

Я в лєдїня за шєпочьков,

В пана Юри закитичяно.

Ой вид коника місєцю свїти,

Ой вид шєпочьки зорї зоранут,

Ой, а вид перця сонєчко сєє.

Ой вінчуємо вас та з пані матков,

Зелєним вінцєм, файнов дівчинов,

Ой чьорнобризов бай нарєчєнов.

Ця коледочка, нам пива бочка.

Бочька єк бочька, хоть коновочька,

А з цєго жєрту, коби хоть кварту.

Жєртвуй, ни жєртвуй, бєри та чєстуй.

Вінчуємо вас шєстєм, здоровєм,

Сими сєтками, многа літами.

За словом „многа літами” берут коледники дзвинки в руки, а береза вінчує: „Вінчуєм шєстєм, здоровєм, та файнов дівчєнков, єку сам любим”. Так коледують кождому все за порядком.

Плес

Єк скінчають коледі, наскходитси су-сід цікавих, нагуляютьси доста, тогда бере береза дзвонюк у праву руку ид горі иртом, обертоє легонько ним потевує єго в один бик, то в другий, шо дзвоник подзвонює, сам береза зачєнає з легонька клонитиси газді хати, плєсучі и приспівуючі з повилна:

*Ми до вас, до вас, до вас до хати,
Ци позволите нам тут плєсати?*

Коли би газда заборонив плєс чєрез діти дуже малі, аби си ни вігужіли, або через слабисть, або єк був нидавно миртвец у хаті, то береза сідає назад на лавицу и заказує повсакам плєс, але єк газда скаже: „Прому, можна, сподвилно!” — то тогди плєсаки встает и стает по два до купи з дзвониками в руках, отворєют хатєні двері и зачінают насамперед з повилна всі разом, ніби це звут за чєстє плєсати, идучі дрибними кроками, нахітуюєси то в один бик, то в другий, то в хороми вид стола, то знов з хорим ид столови и приспівуют разом цоркаючі до такту дзвониками, а скрипник приїгравас:

*Сидів Микола по конєц стола,
На стил си склонив, слизоньку зронив.
З тої слизоньки стала керниця,
Я в тий керницї купавси Хрєстос,
Купавси Хрєстос из сєтим Петром.
Купаючіси зперєчілиси.*

При словах „сперєчілиси” разом викручуютьси на лівій нозі, присівши гайдудка, наоколо себе, остро грєнувши дзвониками и отєк з криком вимовєют то „сперєчілиси”, нараз зтихають, так єк утєв, и плєшут так, єк плєсали приспівуючі далі:

*Ой каже Хрєстос: Ти Петре, Петре,
Ни перєчьмоси...
Озмїмо собі два, три ангєлі,
Два, три ангєлі, грєчного пана,
Грєчного пана, пана Івана.*

При словах „пана Івана”, ци єк там ни имєє тому, що хотє коло нєго плєсати, а все зачінают вид найстаршого, а кінчют на найменчим, приступают ид нєму коледники-плєсаки присідаючі гайдудка, пидєміха-

ючіси клонічіси головов и все вжє зачінают то виходити, то приходити шо раз далі, докінчуючі плєс остріше си добєрати, а співають:

*Най нам изнесут шовковий шнурок,
Будим мірєти гори, долини,
Гори, долини, глибокі моря.
Бо Петро каже, шо землє бирше,
А Хрєстос каже, шо небо бирше.
Ой мірєли єни гори, долини,
Широкі поля, глибокі моря.
Ой небо бирше, бо єно справнішє,
А землє менчє, гори, долини.*

Єк трафє на доброго чоловіка, то видразу ім вєржє грошій у дзвонка, але єк трафє на упертого, то дїраз и ноги заболє плєсучі, доки виплєши тих пару грєйцарив. Плєсаки плєшут, а найславніші ті, шо уміють прутко си обєртати, сідати гайдудка, приданцовувати приспівуючі:

*Ой кує зазулиця коло поливного,
Поміняли нині газди, дадут чєревоного.*

При тим пригулює на спосиб коломийки, сідає гайдуків, видходи на задусь, то знов приходи и вдає так гарно, шо ни раз на доброго плєсакє годі си надивити, на єго роботу, ска таки гаразд умучує плєсаків. Приспівив в плєсах є богато, а декілька навожу:

*Боже поможи їмити калужя,
Нагніваласи жинка на мужя,
Нагніваласи, надурсаласи,
Вилїзла на пїчь, розболїласи.
Принїс чьоловік флєшку горівки,
Вна єму каже: Гинь на єїки!
Вин єї принїс ой флєшку пива,
А вна му каже. Я тєоя мила.*

У богато инчих плєс, а при тим уважєют добре плєсаки на всі рухи, єкі робє, шоби випали добре до цоту и аби си штимуєвали. Заплєсані гроши віддают берєзі, а вин їх обраховує и мєчє до скриньки. По скінчених плєсах набуваютьси далі, гуляють, співають, то знов плєшут.

Нарєштї газди налагодє їду и коледники сідают харчувати. При їді ни раз є доста сміху, бо єк ни спіют дві-три нєчі, то ни одєн уснє трудний коло їди и їєт спєчі, а єму на

збитки мечуть у лизжку по кавалочки свічки, а з чього всі си регочуть до влегу, що їсть коледник свічки. А знов ек коледують и є дуже помучені, то туляють собі дзвоник до чьола, шоби си ни дрімало за столом.

Ни раз ни оден коледник зрікаєси їди и тогди легас спати, заки товариші їде, але однако єму збиточні побратими ни дають покій. Берут тай єго сомного лагоде так, ек до смерти. Замість свічки дають єму в руки на груди віник и зачінають за ним приказувати (голосити), а заспаний коледник ни раз изкопитси и ни знає, шо си з ним діє. Всі си регочут до слоз.

Єк похарчуют, тогди встають коледники, молєтси Богу, а витак стоїчи коледіють:

А декуємо Господу Богу,

Дай, Боже!

Господареви и господици

Тай їх столови за їх дарови:

За хліба їня, за поставліня,

За нитечко доношїня.

Їх домови, їх дворови,

Їх діточкам, пуговичкам.

Найже вам буде Биз на дорозі,

На кождім броді, на перевозі.

При тим все си клонєють головами, де приходи згадка про газду, газдиню и діти, а заразом пристипочують до такту ногами и гримє в дзвонки. При кінци береза вінчує газду, газдиню и всіх посполу, шо є в хаті. На кінци ховає гроші до скриньки, екі лежели до сєго часу на хресті або на скриньци и говори до коледників:

Береза: *Панове коледникове!*

Коледники видповідають: *Чюємо.*

Береза говори далі: *Цес пан газда з своїов газдинев навітили нашу скарбонку своїм величним даром. Навіти їм, Господи, в загороду товара.*

Коледники тепер за кождим словом видповідають:

Даруй Господи!

В кошєру овец, в кінник коний,
В пасіку бжів, в свининец свиний,
В куринец курий, у току буйно,
В пасіці рийно, в коморі збрійно,
А в домі склинно.

А на конец часом на збитка додаст:
А в кождий кутині зотъ по дитині!

Пшьо коні.

Той, шо є за коня, обзиваєси:

Ігі-гі-гі!

А коледники кричють:

На висєа! И дають єму повіємо.

По всему збираються коледники и виходе з хати. Плєсаком идут тричі клонєчиси и плєшучі до стола и назадуш плєчіма виходе з хати. Береза собі приколедовує їдучі із хати: „Вид цєго двора права дорога“. А витак спиває на задвирю, доки си спречут вси коледники, до круглєка:

У високій полонинці пірєчко літає,
Таке маю файне бінє, шо си не вмиває.
Таке маю файне бінє, цур на лизі очі,
Єк уно си умивало, минув тиждєнь
сночі.

На задвирю стають коледники до круглєка так, ек описано коло попа. Газда з газдинев стає на середині, або сїдають собі на стільчик, застелений запасков, держєчі флєшу з горівков и честуючі коледників.

Єк скінчєють круглєк, шє загуляють очоцьої, а витак плєсаки декують, ульєшучі тричі, приходєчі и видходєчі назадуш, клонєючиси за кождим разом газдам, знимаючі шєпкі и хєлєючі свої бартки, а при тим спивають плєс:

Декуємо ми Господу Богу,

Господареви, господинеци,

За приниманє, за угощєнє,

За хліба їня, за поставліня.

Ми тутки пили, ми тутки їли,

Ой шоби вам си бжьоли роїли,

Худибка вєла тай не зводила,

Ой ви на себе лиха ни мали,

Ми вас вінчуєм шєстєм, здоровєм.

По сих словах біжит ише газда и честує коледників, роздековуютси, цулюются и коледники видходє собі далі веселі спиваючі та жертуючі.

Газди вернувши у хату, говоре про коледників, ек си заховували ци файно коледували, котрий нездалий коледник є, а котрий добрий и занадто. Коледники знов говоре, кільки котрий грошей заплєсав, ек їх гєй за

сердечно приймали, та ці варт на дру-
гий рік до них приходили и так фай-
но побути.

Закінчення коляди

Коледники ек ходе, а дес ид хаті
идут и виде, шо там заперті двері, то
навіть пусто и ни повертают ид тій
хаті.

Де би трафили коледники, шо є
мертвец у хаті, то там таки поверта-
ют, але без скрипки и тримбіти на ко-
лінах коло кіла коледуют умерскої
коледі, и потихо виходе собі далі. В
тий хаті де бив мертвец у тим році,
коледники лиш так си набувають, але
гуляти ни можна. В котрий хаті
наймут умерску коледу, а дают за
умерску коледу миску зерна и свічку
та шустку гроший, то коледники ко-
ледуют вже гет по всему, стоїчи сму-
тно, лиш при йгрі тримбіти, а по скін-
ченню коледі тримбіташ грає умер-
скої, а коледники Богу си моле и ви-

так вже в хаті тий ни можна ані пле-
сати, ні гуляти, ні співати.

Коли вже доходе коледники гет, то
в послідній хаті маот „розплес“, де
обреховуют гроші, а давно поки бра-
ли хліб „коледу“, то була и ділев-
шіна. На розплес сходитси дуже бо-
гато людей и там ни раз найбирше
си набувають коледники, та вистрілю-
ют з пістолет. А по всему роздеко-
вуютси и порепрошуютси за всекі
жертї, екі си вели и розходеси ко-
ледники домов.

Коледників ходи найменче петь, а
найбирше тринадціть. Чесами є и
бирше.

З матеріалів Бібліотеки НТШ-Сар-
сель.

Етнографічний збірник. НТШ. т.
XXXV. Колядки і щедрівки. т. I.
Львів, 1914. Зібрав Володимир Гна-
тюк.

МИХАЙЛО ПАВЛИК — НАША ГУЦУЛЬСЬКА ГОРДІСТЬ

Михайло Павлик (17. 9. 1853 - 26. 1.
1915) — видатний український пись-
менник, публіцист і громадсько-полі-
тичний діяч. Наролився він на Гуцу-
льщині в селі Монастирську біля Ко-
сова в гуцульській родині. Провів свої
дитячі роки в самій гуцульській гущі,
де спостерігав, а пізніше оспівав у сво-
їх літературних творах нещастя свого
народу, його бідування та сваволю
панів над обездоленим гуцульським
народом.

Від 1874-го року навчався у Львів-
ському університеті на класичному
факультеті. Ще за студентських ро-
ків виключається в громадсько-політи-
чну працю, беручи активну участь
своїми жагучими статтями в журналі
„Друг“, а також активно працює ціле
своє життя у визвольному русі. Він
був одним із засновників Радикальної
партії і її головою від 1899-го року.

Михайло Павлик був близьким дру-
гом і одиодумцем безсмертного нашо-
го Каменяра — Івана Франка, які під

впливом М. Драгоманова міцно стали
на українські позиції. М. Павлик був
учнем М. Драгоманова і був відданий
його ідеям до самої смерті.

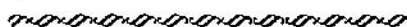
За свої передові визвольні погляди
часто був переслідуваний польською
адміністрацією в Австро-Угорщині:
не раз був заарештований і ув'язне-
ний, але не звертаючи уваги на всі
переслідування і погрози він безком-
промисово стояв за народне визволен-
ня та не жалів ані праці, ані своїх сил
для народного добра.

Від 1879 до 1881-го року, рятуючись
від переслідування, замешкував у Же-
неві (Швейцарія), де допомагав М.
Драгоманову і Подолинському вида-
вати передовий на той час українсь-
кий журнал „Громада“. Він також ак-
тивно виступав у іноземній пресі зі
своїми палкими статтями на україн-
ські визвольні теми.

Перебуваючи у Швейцарії, М. Пав-
лик зустрічається там з іншими рево-
люціонерами-емігрантами, від яких



Після Свята 100-ліття „Енеїди” Котляревського у Львові 1898 року. Сидять: М. Павлик, Е. Ярошинська, Н. Кобринська, О. Кобилянська, Д. Лепкий (Марко Мурава), А. Чайківський, К. Паньківський. В другому ряді стоять: І. Копач, В. Гнатюк, О. Маковей, М. Грушевський, І. Франко, Ол. Колесса, Б. Лепкий. В третьому ряді стоять: І. Петрушевич, Ф. Колесса, о. Кишакевич, І. Труш, Д. Лукіянович, М. Івасюк.



багато запозичив патріотичних народних ідей. Його політичні погляди кристалізувалися під впливом Т. Шевченка, а не Маркса й Енгельса, бо він ніколи не був марксистом, а переконаним радикалом українського зразку. Чималий вплив на його світогляд мала творчість І. Франка, і інших українських патріотів.

У своїх публіцистичних статтях він гостро критикував прогнилі порядки Австро-Угорщини і закликав народ до революційної боротьби, розвінчу-

вав антинародну діяльність різних патріотів-москвофілів, при чому виступав проти духовенства, яке не служило українському народові, а чужим інтересам.

Головні його публіцистичні праці такі: „Потреба етнографічно-статистичної роботи в Галичині”, „Про русько-українські народні читальні”, „Робітничі спілки в Україні” (кооперативні, а не професійні), „Друковані листи до людей” та багато інших.

Перші літературні спроби М. Пав-

лика належать до 1874-го року. У тих творах він відобразив страшні картини народної нужди, осуджував соціальну й національну нерівність, паразитизм панівних груп, безправне становище жінки тощо. До таких його творів належать: „Юрко Куликів“, „Робенцукова Тетяна“, „Пропаций чоловік“ і інші.

Помер Михайло Павлик у Львові і похований на Личаківському цвинтарі.

В особі Михайла Павлика ми бачи-

мо нашого видатного українського діяча, літератора і громадсько-політичного трибуна. Він був близьким до свого гуцульського кореня і ніколи цим не соромився, а навпаки, був гордим з того. Він своєю літературною і публіцистичною творчістю зробив надзвичайно багато до національного і патріотичного ставання наших гуцулів. Тож тому ми його й шануємо, як яскраву зірку тих часів на тодішньому темному небосхилі.



Д-р Ростислав Єндик, Ректор Українського
Технічного Господарського Інституту

СТАНИСЛАВ ВІНЦЕНЗ — ПРО ГУЦУЛЬЩИНУ

Серед українських і польських письменників, які теми для своїх творів черпали з гуцульського життя, вибивається Станислав ВІНЦЕНЗ, без ніякого сумніву, на одно з перших місць, із-за сили поетичного вислову, і на перше місце, із-за кількості написаного, що обіймає 4 томи по 298 - 575 сторінок, з яких 2 останні томи ще не вийшли. Зваживши, що Вінценз почав свої твори писати щойно після 40-го року життя, можна вважати, що він Гуцульщині віддав увесь свій літературний талант, бо раніше займався чи не виключно проблематикою з царини культури і критики.

Яка причина штовхнула його на цей життєвий шлях? Можна з певністю твердити, що тут відіграли основну роль перші ще дитячі враження і пережиття в домі діда В. Прибиловського в Криворівні, де він перший раз зустрівся з гуцулами, їх переказами і піснями, а опісля з їх життям серед щоденного побуту. І це все залишило вже ніколи незатертий слід. Що більше, це оформило його психічну структуру і стало зразком до наслідування в житті й темою творчості.

Станислав Вінценз народився 30 листопада 1888 в Слободі Рунгурській біля Коломиї. Його рід гербу „двох

міських орлів" походив з Авіньону, Франція, звідкіль у XVIII ст. спровадив його граф Ляндескоронський і наділив маєтком у Косівщині. Тут рід Вінцензів посвоївся з іншим шляхетським родом, в тому з родом Прибиловських, який знову ж був посвоєний з боярським родом Васильків з Буковини. Бабуня Отилія Васильківна оповідала маленькому Станиславу про „авантурничі" і галасливі пригоди предків — буковинських і козацьких, румунських і турецьких.

Головний твір Станислава Вінценза — це трилогія, якій перший том надав спільну назву цілості.

1) На високій полонині з зображенням мітологічно-лицарської доби Гуцульщини.

2) Звада передає суток гуцулів з цивілізацією і технологією та їх праця в бутині і сплавом дараб.

3) Листи з неба оспівують праслав'янську єдність в ідеальному співжитті гуцулів, поляків і жидів.

4) Барвінковий вінок живописи весілля матері.

Говорить св. Августин: „Не можна нічого любити, не знаючи його". Станислав Вінценз любив і знав Гуцульщину, як мало хто знає, чи пак краще, знав. Гуцули були його приятелі,

а з Петром Шекериком-Доником побратимкував, як говорять гуцули, високо цінив його як людину і письменника та називав гуцульським князем. Ця любов не обмежувалася до вищої гуцульської верстви багатих газдів, а до всіх, бо ціле плем'я було для нього органічною цілістю. Як приклад

на взаємну любов, на ту просту людську любов, що сьогодні така рідка в світі, передаємо нижче пісню сусідки, пісню, що зайшла з далекої Верховини до ІПвайцарії в 1966 р. і надзвичайно вразувала і відмолодила стужене за рідною землею серце Вінценза:

*Я сідаю до листочка у нове крісельце,
Щирий привіт, ниський поклін, поки наше серце.
У неділю ранесенько ще не зійшло сонце,
Єк прилетів соловейко під моє віконце.
Як прилетів соловейко, почав щебетати,
Я мусіла уставати до Вас лист писати.
Дуже мене закортіло до Вас лист писати
І не знаю, єк удати і ким передати.
Соловейку ти мій любий, твої пісні красні,
Ти віднеси цей листочок, подай в руки власні.
Соловейку, неси листок, най те гріє сонце,
Єк до панів ти прилетиш, застукай в віконце.
Зк постукаєш в віконце, може пані вийде,
Може тебе привитає та й до хати прийме.
Поклониси ти, листочку, й ввійди до хати,
Привітай ти моїх панів, де будуть стояти.
Бажаю Вам, дітям Вашим здоров'я та сили,
Всього щесте сім'ї Вашій, щоб в гаразді жили.
Кілька років проминуло! єк я Вас не бачу,
Та так тужу я за вами, часом і заплачу.
Дуже желуют за вами і наші сусіди,
Та не знали, єк то жите в майбуному піде.*

*Свої судьби они не знали, жите показало
І ось судьба, люте горе до нас завітало.
Я на заході далекім корюсь всьому злому,
А Ви теж загнані лихом від свого дому.
В далекий край, в чужі краї на чужі простори,
Часом і Ви згадаєте наші рідні гори.
І за що Вас люди лихі силою загнали,
а щьо Ваше усьо добро від Вас відобрали?
Ци за то, що Ви на землі щиро працювали,
Ци за то, що Ви щоденно Господа благали.*

*Ви любили наші гори і ближнього свого,
Ділилися добром своїм, не робили злого.
А Ви, пани наші милі, у гори вертайте,
А про мене стару бабу Ви не забувайте.
Щебетала сіра пташка, сіла на ганочок,
Аж тепер я посилаю до панів листочок.
Защебетає соловейко в лузі у діброві,
Тепер кінчу укладати, хочь у розмові.*



Дарія Сіак

ДЕРЕВ'ЯНА АРХІТЕКТУРА ГУЦУЛЬЩИНИ

У Києві появилася дуже цікава книжка: *Юрченко Петро Григорович — „ДЕРЕВ'ЯНА АРХІТЕКТУРА УКРАЇНИ“*. Київ, „Будівельник“, 1971. 191 сторінок.

Автор описує дерев'яну архітектуру на всій українській території від найдавніших часів, виявляє притаманності дерев'яних будов різних районів України. Між іншими, характеризує і дерев'яне будівництво Гуцульщини.

У дерев'яному будівництві відомі дві принципово відмінні конструктивні системи: каракасна і зрубна. У зрубних будинках основним мистецьким мотивом є ритм колод чи брусків, з яких складено стіну, а також малюнок кутових врубок, профіль кронштейнів, форма одвірків, віконниць, густа сітка гонтового покриття. В зрубних будовах, головню в церквах, провідне значення відігравали оригінальні об'ємні форми будови, їх високоверхі бані.

У житлових будинках гуцулів і бойків невід'ємною частиною є крита галерея на передньому фасаді або навколо будинку, покрівля якої тримається на кронштейнах і стовпчиках. Отже галереї у вигляді опасани були не тільки в церквах, а й по житлових будинках. Зараз їх можна бачити на Бойківщині і Гуцульщині, були вони й на Черкащині, Полтавщині, на Закарпатті.

Милуючись досконалими творами майстрів, питаєш себе, як вони робили такі прекрасні будівлі, які інструменти використовували, якими методами встановлювали основні розміри, а також архітектурні пропорції будови і окремих її частин. Інструмент був простий. Це — сокира, свердло, струг, пилка і шнур. Пилка була не скрізь, бо є немало пам'яток дерев'яної архітектури, де нема слідів використання пилки. Цими простими інструментами будували великі і досить складні бу-

дівлі — величні церкви, палаці, замки, фортеці. В дерев'яних палацах зрубини були так ретельно припасовані одна до одної, що не можна було знайти щілини, і створювалося враження, ніби стіна зроблена з однієї величезної плахти. І зараз можна бачити таку роботу на Гуцульщині, наприклад, в хатах сіл Бабина і Дзимброні. Матеріал для будови був: дерево. Збереглися пам'ятки, які були споруджені без жодного цвяха — все з дерева.

В районі Карпатських гір процес заміни дерева іншими матеріалами якщо й відбувався, то дуже повільно, і панівне значення дерева в будівництві сіл та невеликих міст збереглося аж до початку ХХ ст.

Церкви гуцулів п'ятизрубні, мають форму хреста, з однією банею в центрі, при чому ширина середнього зрубу дорівнює ширині бічних (Ворохта ХVІІІ ст.), а іноді середній зруб ширший за бічний (Ясиня ХVІІІ ст., Татарів). Довжина бічних зрубів значно менша за довжину західного й східного. Оскільки ширина центрального зрубу і бічних однакова, то в інтер'єрі всі зруби утворюють єдине, видовжене по поперечній осі церкви приміщення. Гуцульські церкви мають піддашся на кронштейнах з великим виносом.

Серед гуцульських церков (Коломия, Ворохта, Ясиня, Татарів, Бистрець, Криворівня) найдосконалішою за пропорціями й архітектурними формами є церква у Ворохті. Особливість її композиції полягає в тому, що бокові зруби мають невелику глибину — близько половини їхньої ширини, східний і західний зруби також мало видовжені, і це робить церкву в своїй основі дуже компактною. Над центральним зрубом стоїть восьмикутний підбанник, завершений високим наметом. Оскільки нахил стіни середнього зрубу дуже великий, восьмикутний під-



Хата в селі Ямна

банник набагато вужчий за середній зруб. У цій вудівлі дуже вміло знайдено співвідношення бічних відгалужень із струнками формами центрального восьмерика й намету, увінчаного невеликими ліхтариками. Якщо церкви такого типу в Ясіні, Татарові або Коломиї дещо присадкуваті, церква у Ворохті відзначається струнками пропорціями і вдалим завершенням. Цьому сприяє також високий кам'яний фундамент церкви і розташування її на високому пагорбку.

В архітектурі українських Карпат виразно виступають три таких райони, які відзначаються своїми усталеними особливостями дерев'яної архітектури. Це Гуцульщина, Бойківщина та Закарпаття. З цих районів специфіка народної архітектури і єдність конструктивних та мистецьких засобів в усіх типах будов—від найскладніших до невеликих малих форм—найбільше яскраво виступають на Бойківщині і Гуцульщині.

За своїм характером архітектура карпатських дерев'яних церков не відрізняється від архітектури дерев'яного житла; основні архітектурно-конструктивні елементи в одних і других будовах здебільшого ідентичні. Їх композиція ґрунтується на єдності конструктивних прийомів прямокутного зрубу. Окремі частини будівель за своїми формами бувають майже однакові. Різниця ж відчувається в об'ємах церковних та житлових будівель, яка виходить з різних їх призначень. Слід сказати, що якість будівельних робіт в житлових будинках значно вища, ніж в церковних будовах. В житлових будинках майстер ретельно обробляв зрубину і особливо їх припасовував. Це вимагалось потребою захистити приміщення від продування, а також естетичними міркуваннями, бо в середині приміщення дерев'яні стіни та стеля залишалися в натуральному вигляді, без побілення, або фарбування і тому

зрубини приганялися так, щоб не порушувалася площина стінки і не було щілин. Так само ретельно виконувалася і рубка кутів.

В карпатських районах України селянські житлові будинки мають видовжену прямокутну форму; житлові та господарчі приміщення — сіни, комора та притули — стоять в один ряд і тому глибина корпусу невелика, всього 5-6 м.

Сіни стоять в центрі або з боку прямокутника, далі йдуть житлові приміщення, а за ними вже ставиться комора та притули для скотини. Внутрішня організація житлових приміщень і сіней тут така ж, як і на Придніпров'ї. Місцевою ж особливістю з розташування та форми кошар, притул та галерій.

Коли порівняти між собою дерев'яне житло різних карпатських районів, то можна відмітити, що дерев'яна архітектура найбільш повно і яскраво виявлена в гуцульській гражді. Гражда — це самостійна замкнута будова з житлових та господарчих приміщень та високих огорож, сконцентрованих навколо невеликого дворику, викладеного каменем. В умовах натурального господарства розташування осередків в горах далеко один від одного вимагало такого плянування гражди та взаємозв'язку приміщень, щоб, не виходячи з-під даху, можна було в негоду обійти всі приміщення і щоб житло господаря і приміщення для худоби були захищені від негоди, звіра та лихих людей.

Для всіх гражд загальним є їх замкнута форма плянування. Але конкретні вирішення кожної з них та їх розмірів виходили із специфічних умов пристосування будівель до рельєфу місцевості та можливості господаря. Не рідко гражда мала не один, а два замкнуті дворики, один з них, зв'язаний з житловою галереєю, був чистим, парадним, а другий, зв'язаний з приміщенням для худоби, — службовим. В цілому зовні гражда представляє собою комбінацію різно-

манітних об'ємів — високих і низьких, широких і вузьких і нагадує мініатюрний замок.

В гражді так само, як і в житлових будинках бойків, галерея займає центральне місце, але у гуцулів її особливістю є те, що в більшості випадків покриття над нею тримається на кронштейнах, а не на стовпах.

Житлове приміщення в гражді має прямокутну форму; стіни, підлоги та стеля виконані з чистого струганого дерева-смереки, а віконні лутки — з дуба. Конструкція стелі відкрита в приміщення, тобто поперек приміщення кладеться сволок, по сволокові вздовж приміщення 2-3 трями і вже по тряхах кладеться верхній настил з товстих дощок.

В гуцульському житлі оригінальним є влаштування жердок та печі. Дві жердки у вигляді брусів арізані у сволок і проходять вздовж приміщення на відстані 30-40 см. від передньої та задньої стінки хати. Жердки призначалися для розвішування речей хатнього та особистого вжитку — килимів, верет, рушників та одєжі. Іноді така ж жердка проходить і на галерії вздовж всього переднього фасаду будівлі.

Піч тримається на невисокому стовпі, на якому укладаються навхрест дві грубі трями і на них накат для глиняної основи печі. Кінці трям, що виходять у приміщення, мають вигляд кронштейнів, прикрашених різьбою. По кінцях трям укладаються високі бортові бруси, що закривають глиняну підготовку печі. На глиняній підготовці ставиться піч з виносним комином і припечком. На початку ХХ ст. на Гуцульщині зустрічалися ще курні хати (наприклад, в Красноіллі), в яких піч мала згадану вище основу, але дим винускався не в стіни, а в хату. Такі курні хати подібні до старовинних курних хат Полісся, де, до речі, і конструкція основи печі мала форми, подібні до гуцульських.

У хатах заможних господарів печі та комини облицховували кахлями,

які виготовляли у Косові та Пістині. Вдодж передньої та бічної стіни приміщення стояли широкі лави, а коло печі влаштували піл для снання. Інтер'єр гуцульської хати (наприклад, у місті Косові та селах Пістинь, Бабин, Снідавка) вражає своєю композиційною єдністю та надзвичайним багатством фарб. Він побудований на сполученні природних кольорів та фактур матеріалів, з яких збудована хата та виготовлено її устаткування, тобто дерева, полив'яної кераміки та яскравих шерстяних тканин. Не випадково в приміщенні з дерев'яними стінами, стелею та підлогою, що мали глибокі теплі кольори, печі облицьовували яскравими полив'яними кахлями, що мали переважно білозеленуватий колір. Тло кожної кахлі заповнювали геометричним і рослинним орнаментом або цікавими тематичними композиціями на побутові теми та зображенням тварин. Іноді такі печі являли собою цілі розповіді на різні теми, виконані оригінальними малюнками спрощеного трактування, в яких відбилася гостра спостережливість і народний гумор майстра. Особливо цікаві кахляні печі в селі Пістині.

В кольоровій гамі інтер'єра значну роль відігравала також тканина — килими, ліжники, верети та предмети одягу, виконані з натуральної чи фарбованої шерсті та шкіри з кольоровою аплікацією.

Звичайно, що в такому багатому фарбами інтер'єрі плоске різьблення на дереві було малопомітним, а щоб підкреслити орнамент, в заглиблення втирався вугільний пил, змішаний з олією, або тло між заглибинами покривалося фарбами. Різьбленням прикрашали лише низ сволюка, верх одвірка, мисник, скриню та стіл.

Слід зазначити, що в дерев'яних церквах Криворівні та Бистриці є дуже оригінальні різьблення гуцульського стилю на меблях і церковних речах, при чому різьблення розписано яскравими фарбами.

Можна сказати, що на Гуцульщині архітектура житла більш різноманітна і цікавіша, ніж архітектура дерев'яних церков, особливо в XIX та на початку XX ст. В ці часи збудовано на Гуцульщині немало дерев'яних церков у Ворохті, Яворові, Косові, Соколівці, Перегінську, Яйківцях і т. д. Це великі будови добре технічно зроблені, але тут втрачені „секрети“, перевірені віками тонкощі композиції, які втілені в пам'ятках у Ворохті, Коломиї, Ясені і т. д. В архітектурі нових дерев'яних церков помітні пошуки рішень, намагання відійти від старих будівельних канонів і перейняти досвід інших майстрів бойків та галичан.

Раніш народні майстри робили низьке опасання для захисту підвалин від води; в нових же будовах висота майже в два рази більша, стіни в більшості строго вертикальні, без нахилу до середини, кути гонтових дахів чіткої, правильної форми. Через це нові будови не мають тієї масштабності, легкості окреслень і пластичності об'ємів, які характерні для пам'яток XVIII ст.

Слід підкреслити основні риси української дерев'яної архітектури. Передусім усі будівлі — від звичайних житлових і господарських до складних монументальних — в основі своїй виходили з єдиних архітектурно-конструктивних основ. Спільним було те, що будинки робили в зруб, з плениць або брусків. В тому ж, які були форми зрубів, як в'язалися зрубини між собою, які були перекриття, верхи, деталі, проявлялися місцеві особливості дерев'яної архітектури, які бачимо на широких просторах Придніпров'я, на Волині, Галичині, в Карпатських горах. Місцеві варіації не порушували загальної єдності архітектури, а збагачували її, демонстрували безмежні творчі можливості народних талантів.

Роман Прибитківський

ГУЦУЛЬСЬКИЙ КРАЮ!...

Та що там багато говорити! Тоді і тепер — це не те, що взяти одною рукою до другої. Це час, що вимінив кільканадцять літ бурхливого, скитального життя, різьбив на обличчі свої риси переживань і губився по далеких чужих сторонах...

Не раз, як присмерк дня наляже на душу, то питаю себе: чи є яка різниця в моїх можливостях сприймати тепер красу так далекої, а рідної природи, як колись, коли був ще я юнаком. Цебто природи, другої Швейцарії, моєї рідної Гуцульщини, серед якої я, як той здоровий дуб виріс...

Та ось у мене й химерна ж вдача: лагідна, як сонце світить, але в негоду бунтується, душа рветься кудись в незнане і здається, що ціле моє єство кидає виклик цілому світові: Чому ж

я не там, де мене рідна земля своїм потом зросила, чому я не там, де мене до сну присипляли смереки, переповнені ароматом цілющої живиці!... Столітні дуби, що розложилися на краю мого родинного містечка, шепотіли мені чарівну казку про Довбуша, про того месника покривдженого народу, про його легінів, що послули сном цілющим... І шепотіли мені, що ось-ось вневдовзі зірветься зі сну славетний Довбуш і поведе своїх легінів у бій, до славної перемоги!...

Та чи я тому винен, що в мені пливе гуцульська кров, та непокірна, буйна, яка не може спокійно пульсувати у моїх жилах? Бо душу мою різьбив дух минувшини непростежених чорногорських плаїв і зворів, а серце наливає своїми буйними хвилями неда-



Весілля Миколи Кіщука в селі Річка (1947 р.)

лекий Черемош, що серед незрівняної природи носив на своїх плечах дараби в далекий світ... А коли йому щось не по нутру було, то він збирав свої буйні хвилі у гори, ревів скажено та іноді, як хижий звір, пожирив прибережні садиби, брав на свої плечі дітей у колисках, хати з людьми, з маржиною та ніс стрілою зі своїм братом Прутом до стіп Дунаю, немов хотів сказати йому: на, маєш!... Пізнай і мою силу!...

А потім як сонце розяснить і вигладить його похмурі обличчя і він, наче соромлячись за залюднювані людьми кривду, збирає свої гриви у спокійні плеся, золотить золотом сонця та, граючи кольорами веселки, починає ніжними струнами ритмічних хвиль тасмну музику полонинських верхів...

Така то незбагненна гуцульська природа, рідна земля, а з нею і люди на нею вироцнені, відірвана, потоптана призабута бунтується проти такого правила в житті і питає себе: в чому її провина?!

Моє рідне містечко!... Серединою обліплена „вибраним народом“, зате на краях своїх мов інший світ!... Під легкий подув вітру сади, мов безкрає море, колишуться... Інколи лише, мов щогла корабля відкривається з-між них, частина даху, то хати жителя, а там знову одна зелень і сонце. А на обрію, мов сторож і мов фортеці-містечка, поставали гори, що своїми хребтами не раз в наших історичних часах захищали проти ворожих наїздів.

А біля стіп тих гір уже менша гора, так би мовити, льокальна — це Замкова або Міська гора. Ця остання походить від назви замку, де колись мав жити князь із дочкою-красунею (з народного переказу). І раз в часах нашого лихоліття татари, бешкетуючи на нашій землі, дібралися і на Гуцульщину. Напали на замок, зруйнували його, а дочку князя забрали в ясир. Понижче того замку-гори був монастир, славний у той час на цілу Гуцульщину, від якого й донині залишилася

назва частини містечка — Монастирське. В ньому було багато скарбів, дарованих знатними князями, боярами та міщанами. Татари, зруйнувавши замок на Міській горі, кинулися на монастир. А був тоді саме Великдень. Довго боронилися в укріпленім монастирі монахи і міщани. Та татари своєю перевагою перемогли, вдерлися до середини, порубали кинджалами присутніх. Один лише Михайло-дзвонар, від якого пізніше й пішла назва гори, на дзвіниці не переставав дзвонити воскресну пісню Христову...

Не могли татари живцем його взяти, ані луками його вцілити, тоді підложили вогонь під монастир та почали скарби виносити... Та враз сталося чудо! Монастир з татарами запався під землю, а на тім місці стало озеро...

Тепер щороку на Великдень, як приложити вухо до землі, чути, як дзвонити дзвонять воскресну пісню... Не раз я, коли біля церкви виводили гагілки, відбігав із хлопцями подалі на поле, на край озера, прикладав вухо до землі і виразно чув ту музику затоплених великодних дзвонів. Чу в скаргу замучених моїх предків і ніжний, мов павутиння шовк, зойк і плач замучених невинних дітей...

Від їх сліз і озеро стало солоне. Я тоді лишав своїх ровесників на боці, відбігав подалі їх, ще раз прикладав вухо до землі і відтворював образ-Голготу того монастира. Падав на землю, цілував її... і в молодечім запалі казав: „Тобі, моя рідна Гуцульщино, моя рідна земле, присягаю, усе віддам тобі: мої молоді літа, своє серце й душу мою... Я стану на сторожі ворожої навали, я життя віддам тобі!“... Підводився я з землі, підносив очі до неба та засилав молитву-скаргу: „Боже! Коли вже, врешті, зникне на все ворожа нога з нашої землі?! Коли, коли вже земля, рідна мати, просякнена кров'ю своїх дітей, загоїть свої рани до ясного сонечка... І коли вже, коли, останній стогін зболілої, зніве-



Петращук Михайло з села Врустори грає на фрелі

ченої душі полетить у безвість з шумним вітром полонинських верхів!"...

Я часто сідав на краю того озера і затоплений у своїх думках не слухав ні співу жайворонка, ні клвання зозулі, я думав одне: де б я не став, то юду йти слідами моїх предків, що кров'ю свого серця писали історію грядучим поколінням... Моя ти рідна Гуцульщино!... Чи я найду де більший скарб над тебе?!... А може душа вперезалася в шкаралупу безнадійности, а з нею носить тіло, мов манікен?... Це будні... А в неділю, звичайно, як сонце крізь хмари проб'ється, а легкий вітер заколише самотнє дерево, що біля хати, вона частинно вилазить із своїх оков і соромлячись, мов злочинець одним оком глядить крізь вікно та підглядає, чи то так, як було колись у рідній стороні?... Літа попливли ще скоріш від хвиль

розбурханого Черемошу та хоч я не в старих, здається, я багато прожив, бо пережив...

І знову я беру малого хлопчину за руку і мандрую по всіх усюдах, здається, шукаю свого „я"... Я так не вмію йти утертим шляхом на чужині, я так не вмію заспокоїти себе щоденним трибом скитального життя... Лише деколи, мов через призму минувшини, неначе фата-моргана, привиджується небосхил, впоясаний золотистим кружевом сонця... Тоді душа моя, гей прив'яла на чужині, немов під чудодійним еліксиром життєдайного сонця, відживає, відмолоджується... Здається, стає такою, якою була кільканадцять літ тому. Кільканадцять літ!... О, ви літа!... Я вас загубив, мандруючи по світі... А чи я загубив і любов до тебе, мій рідний краю, моя Гуцульщино?!...

С П О Г А Д

На захід від міста Коломиї, у підніжжі широких Карпат, між високими смереково-ялиновими і дубовими лісами, над річкою Прут, лежить розлоге село Княждвір. За австрійських часів належало до Печеніжинського, а за польських до Коломийського повіту.

Коли саме село постало, важко ствердити. Писаних даних про це немає, також переказів наших предків не записано. Однак все те, що переповідають наші люди, свідчить про глибоку давнину села. Старі люди говорили, що в попередній церкві, яка згоріла десь в 1850 роках, зберігались якісь пергаменти та записи в церковних книгах, але те все згаріло. Пожежа церкви трапилася в часі великої посухи, коли майже всі люди були в полі, отже нічого не можна було врятувати.

Села Княждвір сама назва вказує на те, що село постало за княжих часів і належало до якогось українського князя і від того залишилась його назва. Як доказ, що там існував і був побудований княжий двір, свідками є ще й тепер останки руїн цього княжого замку, на узбіччі лісистій гори, званої Замчище.

Назва Княждвір не подобалась польській окупаційній владі, з імперіялістично - шовіністичних мотивів, отже треба було пов'язати назву хоча б з вигаданим польським „Ксьонж”. Тому польська влада робила різні розшуки, мовляв, там був „ксьонже двур” та що назва Княждвір — це витвір народної говірки. Із цих комбінованих намагань нічого не вийшло, бо назви дільниць, села, лісів, гір і рік є чисто українські.

Княждвір був великим, національно свідомим і патріотичним селом, що своєю свідомістю творив небезпе-

ку для поляків, тут і була причина, що польський уряд в останньому часі рішив ослабити його силу поділом на окремі дві громади: Княждвір Горішній і Княждвір Долішній. Однак такий поділ не послабив національної свідомості і спільної діяльності села, а навпаки, ще більше скріпив його, бо замість одної кооперативи створено ще три філії, замість одної Читальні збудовано три, замість незамітної молочарні збудовано модерну двоповерхову з підземельними ледівнями, районуову.

З приходом російсько-большевицької окупації в 1939, а відтак у 1945 р. цей поділ було одобрено з тим що змінено лише назви. Княждвір Горішній назвали — Верхнє, а Княждвір Долішній — Нижнє, а бік села Середнє і таким чином затерли його славу історичну назву та слід по всяких українських князях.

Територія і населення

Княждвір у цілому становить великий комплекс території в нерівних, але природних межах, яких довжина сягає до 30 кілометрів. Його межі лучаться на сході з селами Кіданч і Сопів, а з півдня з містом Печеніжином, з південного заходу з Молодятином, з північного заходу з Іванівцями і з півночі з Товмачиком, Раківчиком і Шепарівцями.

Через цілу його довжину пливе бистра ріка Прут і тут до неї впадають ще три маленькі річки: Шиблінка, Теплиця і Товмач. Село ділилось на ряд дільниць різних назв: Хатки, Липники, Когутівка, Кошелівка, Село, Шиблінки, Береги, Баян, Воронівка, Горішній Кут, Монастирська, Фірас, Царини, Королівка, Королівка Долішня та За рікою. Побіч села простягались два пасма лісистих гір, належних переважно державі, цебто „Ска-

рбові". Назви лісів були такі: Кошелів, Кам'янки, Пожарниця, Перелісок, Стьки, Осередок, Вовча яма, Замчище, Сповзь; як бачимо, назви дільниць села, подібно до гір і лісів, нічим не негадують польських назв, і є вони дійсно чистими українськими назвами і так вони були записані до судових і військових мап.

Населення Княждвора, за статистикою 1939 року, становило приблизно 4,000 мешканців і близько 1,000 родин-дворів, в тому 15 родин поляків і 10 жидів, решта українці з типовими українськими прізвищами, як: Лавруки, Марусяки, Городенки, Міщуки, Візньюки, Смеречуки, Поповичі, Стрілюки, Гнатюки, Настюки, Мосюки, Григірці, Костюки, Гавришуки, Мандруки, Гудованці, Ватажки, Слободяни, Семкові, Дякові, Дутчаки, Терпелюки, Тремтячі, Свірюки, Мартинюки, Лесюки і т. п. Були також мешканці з прізвищами не типово українськими, як: Вакаї, Беркешуки, Футулуйчуки, Баланди, Гриджуки, Карат-

ники, Потятиники, Юськові та інші, але всі вони були українцями.

Польські родини були такі: Коровські, Фарбішевські, Пакети, Кухарські, Юрецькі. Ці родини хоч уважали себе поляками, однак їх прізвища про це не конче свідчать. Жидівські родини були такі: Брунвасери, Клеймани, Кейші, Гімшан, Гільзенрати, Штенгіги та ін.

Економічний стан села

Майже половину території, що належала до села, займали державні ліси і луги. Село було зі всіх боків опоясане „Скарбом", який, особливо за польських часів, провадив крайню нищівну політику у відношенні приватної селянської власності, громади зокрема. Тому управна площа села була не вистачальна і тим самим село Княждвір, хоч і велике своїм об'ємом, не могло зачислитися до заможних сіл Підгір'я. Самовистачальних господарств було не більше, як 50 %, решта в більшій чи меншій мірі мусіли доробляти, де хто міг: фірманками



Лещетар біля пасма Сивулі (1938 р.)

(вивіз дерева з лісу), жнивими на Поділлі та фаховим ремеслом: ткацтво, килимарство, колодійство, теслярство, різьбарство, пилиння колод на дошки, рубання дерева в лісах, виріб лещат і т. п., включно з вишиванням, шиттям, навіть недозволеним варенням соли.

Фабрик, за винятком великого млина Бретлера (згорів в першу війну) і тартаку Екштайна (зліквідований в 30-тих роках), не було жодних і тому населення не мало можливості якогось постійного заробітку, що гарантував би заспокоєння кінцевих життєвих потреб.

За Австрії був бодай вільний виїзд робітників на працю до Румунії, Прусії, Франції, а навіть до Канади і Америки, натомість за Польщі виїзд робітників на працю був майже неможливий, за винятком хіба коли родини, що вже були за кордоном, про це постаралися. Така політика Польщі доводила до катастрофального безробіття серед селян, не лише в Княждворі, але й взагалі на українських землях під Польщею. Це викликавало самозрозумілу крайню ворожу настанову українського населення до польської окупаційної влади. В таких обставинах єдиним порятунком для нашого села була самоорганізація і самодопомога. Тут знайшла собі належне місце українська кооперативна організація, що сприяла розвитку сільського господарства.

Найбільшим лихом села був „державний скарб“, тобто скарбові ліси і луки, які різними неприродними і крутими межами врізувалися в територію села, створюючи великі господарські труднощі, ба навіть приватні доїзди до господарства унеможливлювали, змушуючи господарів довго процесуватись або платити великі грошові карі і кошти судових витрат.

Сторожами державних лісів були різні типи, переважно чужого походження, лісники і гайові, яких завданням було, де тільки можна, пере-

слідувати українських селян та за всякі найменші провини, як збирання хворосту, грибів, ягід, а навіть перехід по віках утоптаних стежках. Ціль такого поступовання зводилася до того, щоб знищити всякі права населення до державного скарбу і примусити українських селян покоритися пануючій „польонії“. Однак народ не корився, виступаючи в обороні своїх прав, навіть із зброєю в руках. Були випадки, що злобних лісових посіпаків прив'язувано до дерев в недоступних лісових ямах, або в інший спосіб їх покарано.

В роках 1870-80, коли вперше закладався „грунтовий катастер“, тоді при владі були в більшості поляки. „Державний Скарб“ через необережність і необізнаність з приписами тодішніх представників громади, великі полоси землі, які не були в тому часі відповідно вживані приватною власністю або громадою, переважно пасовиська, вписав до катастру, як власність того скарбу. Такий впис був правосильний, якщо до певного означеного часу не внесено спротиву з боку приватної власності. Таких спротивів не могло бути, бо лісова служба наперед застрашувала селян великими податками. І таким чином, державний скарб загарбав багато приватної власності, а громада втратила великі полоси пасовиськ по обох боках Пруту, почавши від границь Товмачика аж до Шепаровець.

Такий каригідний підступ не лише позбавив селян пасовиськ для випасу худоби, але що гірше — головних доїздів до власних господарств, що неодноразово доводило до кар і судових процесів. Підступно одурений народ не уступав, хоч карам не було кінця. Цими справами, на жаль, не цікавилася наша парламентарна репрезентація. Іншої помочі, крім спротиву самого таки населення, не було. Наприклад, у привласнених скарбом лугах були джерела „теплиць“, що залишились після старого корита Пруту. В



*Гуцульський хор під мистецьким керівництвом Василя Чупірчука,
музичне оформлення Дмитра Якубика з Печеніжина*



цих теплих населення від віків вимобувало коноплі. Коноплі, як відомо, були основним сирівцем, з якого селяни виробляли полотно, верети, мішки, шнури і т. п. Польській лісовій службі це не подобалось, бо, мовляв, „русінські” коноплі занечищують польські шляхетні води, треба було і ці права селян відібрати. Десь у 1930 році, коли жінки поклали до тих мочил коноплі, а це досить важка праця, бо треба було наносит великих каменюк, щоб ними приложити коноплі, лісова служба з поліцією оточила теплиці, жадаючи вибрати вже намочені коноплі з води і негайно забратися з „панської території”.

Це викликало бурливий спротив жінок, які озброївшись камінням, пішли в наступ. Збройна поліційна облога була заскочена і не знала, що робити. Стріляти в юрбу розлючених жінок було небезпечно, зрештою, з поблизу домів підходили чоловіки з різними предметами в руках, а це

ворожило бій на два фронти. Першим опритомнів комендант поліції і наказав поліції опустити „мйсце гвалту публічного”. Таким способом жінки виграли, і лісова адміністрація подібного нападу більше не пробувала.

Ще один цікавий епізод самооборони десь у 1929-30 роках громада задумала будувати нову народну школу. За австрійських часів будови народних шкіл по селах відбувалися при помочі так званих „конкурентій”, то значить, що крім малих дрібних платників безпосередніх податків, поважну частину коштів будови платив державний скарб, або дідич, якщо такий був у даному селі. З того приводу представник „скарбу” автоматично входив до складу громадської ради, без вибору.

Справа будови школи була на засіданні громадської ради і тоді стверджено, що кошти перевищують спроможність громади та що необхідно було дати до продажу громадські ґрун-

ти, так звані „узурпи” і при тому порушено справу загарбання скарбом громадських ґрунтів. „От скільки то нашої землі, — говорили, — є по другому боці ріки Прут, яку рік-річно повені відкидають на сторону державного скарбу. Цю землю можна б також продати.” В тому часі росла там дуже добірна лозина, з якої наші кошикарі виплітали прекрасні різномодні кошики, що давало майстрам добрий зарібок. Представник державного скарбу, присутній на засіданні лісничий Вільмунт (спольщений німець), винятково чесна людина, забрав голос і сказав, що коли ходять про той луг, де дійсно немає докладної межі, то він готовий завтрішнього дня взяти мірничу ленту і мапу та відміряти „що панське, то державі”, а що громадське, то громаді. Цей помір відбудеться завтрішнього дня, де на місце придуть представники громади з робітниками до помічі. Несподівано так сталося, що лісничий відміряв цілу полосу ґрунту і включив її у посідання громади, зазначуючи це відповідними знаками на мапі. До речі, ця полоса землі була вже довгий час в посіданні державного скарбу, хоч цього безправного посідання не було ще зазначено в катастральних мапах.

Тодішній начальник громади Іван Григорець, за порадою представників громади, таки ще того самого дня скликав людей, яким наказав вирубати в пень всю лозину, щоб таким чином громада закріпила за собою стан уживання і посідання. Довідавшись про це тодішній надлісничий Романовський, відомий україножер, змобілізував цілу зграю лісової служби і поліції і сам прибув на місце випадку, щоб таки відібрати від громади „панську” власність. В тому часі вже не багато людей залишилось при переносенні лозини на громадський бік, однаже число людей почало збільшуватись, бо кожен розумів про що йдеться. Романовський ви-

кликав начальника громади з-поміж зібраних і зажадав, щоб селяни негайно опустили „гвалтем засенте ґрунта паньсьत्वове”, в противному випадку вживатись сили. Тоді начальник громади звернувся із запитом до коменданта поліції, чого той прийшов? На цьому місці, мовляв, жадного публічного гвалту не було, бо цю землю передав громаді в посідання легітимний представник державного скарбу лісничий Вільмунт, який заступає інтереси державного скарбу в громадській раді. До цього він мав право повернути громаді те, що скарб присвоїв собі А, врешті, що це є справа спору за межу, в цьому випадку державній поліції тут нічого робити, а її інтвенція, крім насильства, нічого доброго не ворожить і може мати погані наслідки. Тоді комендант поліції зажадав, щоб Романовський дав йому факти публічного гвалту на нисьмі, і це Романовський зробив змісця. Начальник громади звернув увагу комендантові, що „надлісничий не є ніякою публічною адміністрацією, чи ексикутивною владою, а лише господарчою, і тим самим не може видавати жодних припоручень поліції, натомість я, каже начальник громади, — являюсь адміністративною публічною владою і маю повне право в конечних потребах вам, пане коменданте поліції, давати доручення. Отже пишу вам на письмі, щоб усунули Романовського з його лісового службою з цього місця, бо це є тепер територія громади, на якій ви всупереч правопорядкові спричинюєте публічний гвалт”. Комендант поліції після того не бачив іншого виходу, як наказати поліції відійти. Романовський побачив, що нічого не зробить, відійшов, погрожуєчи вже не лише громаді, але й комендантові поліції.

Справа опинилася в окружному суді. Одна за порушення посідання державних ґрунтів, а друга за публічний

гвалт, доконаний вирубом лозини. Громаді важко було процесуватись із скарбом державним, бо на кожній розправі виступав генеральний прокурор „паньства” та ряд адвокатів. Процес тягнувся досить довго, але громада справу виграла. Виявлено в суді, як було мобілізовано лісову службу і державну поліцію, а особливо, як було писано накази комендантові поліції, і це викликало загальний сміх на залі й повну компромітацію представників державного скарбу. Генеральний прокурор, огірчений поведінкою надлісничого і лісової служби та фактом передання того ґрунту в посідання громади Більмунтом, рішив піти на компроміс, щоб межі між державним скарбом і громадою устійнити на підставі ґрунтового катастроу. У висліді громада одержала не лише ті луки, які були предметом процесу, але багато більше. Тамим чином, відзискано пасовиська громади від державного скарбу.

Ліси і земельні поклади

Як уже згадано, на території села Княждвір були великі полоси держав-

них лісів, смереки, ялиці, дуби, буки, ясені, берези, явори і ін. Замітною була резервація „тиси” в місцевості, званій „Сповзь”. Тис, як відомо, є рідким явищем у наших лісах, а навіть в цілій Європі. Це є низькотенні, кріслаті, густо прибрані довгими завжди зеленими шпильками і широким непропорційним галуззям, покритим рідко червоними ягодами, в яких знаходиться насіння на розсад. Тисове дерево дуже тверде, жовто-темного кольору, не зсихається і не тріскає, тому що пов’язане твердими крутими шарами, які у випродукованім меблі надають кращого, немов політурованого вияву.

Ця резервація знаходилася під спеціальною опікою „скарбу”, і кожна деревина була нумерована. Всі ці лісові полоси під сучасну пору майже не існують. Большевики як не вирубили і не вивезли, то спалили, щоб не було захисту для членів УПА. В лісах і на приліску Баня знаходяться великі поклади соли. Ще десь в давнину, за панщини, вертіли там „шиби”, звані вікнищами, з яких добували високопроцентову і чисту, як кри-



Вид на Чорногору взимку

пшталъ, сировицю. Таких вікниць, пов'язаних з різними легендами, було кількадесятків, з яких найбільше продуктивні в переліску Баня. Там була глибока на 30 метрів криниця, вилонена дубовими брусами, які від соли закам'яніли, над нею був споруджений будинок, якого двері були замкнені на кілька колодок, бо звісно, сировиця належала до державного монополю, хоч місце джерела було на громадському ґрунті.

З історії знаємо, що за князя Володимира Великого в сумежних селах Березів Нижній, Середній, Вижній і Березів Баня були побудовані не лише виварні соли, але також сушарні м'яса і так званого „дегтю“ (до смакування возів); сюди були прислані княжі дружини, яких в старій говірці звали „Береза“, і від того названо села Березови.

Незаперечним доказом є, що в селі Княждвір варили сіль, також ще з уваги на те, що ріка Прут служила за транспорт і звідсіля починається рівнина. Тут був побудований княжий замок, від чого люди назвали село Княждвір. По сьогодні ще є сліди звалищ, де варили сіль. З переказів знаємо, що десь в 17 столітті були побудовані так звані жолоби, якими доставляли з переліска Баня сировицю, яких 4 кл., на рівнину, де були побудовані великі варівні соли. В тих часах поселились у Княждворі поляки, спроваджені із Польщі до праці в „Саліні“. Цю саліну зліквідували ще за австрійських часів, бо такі джерела відкрито в Ланґіні при залізничому шляху, де така затрималася до останнього часу. Натомість у Княждворі всі „вікнища“ були закриті, за винятком головного джерела на Бані, яке на вимогу селян залишили для солення паші для худоби, з чого мали право користати околичні 20 сіл. Ці права здобула українська парламентарна репрезентація в австрійському парламенті у Відні. Незаможні селяни, які мешкали поблизу криниці, крадькома переважно ночами добувались до криниці, набирали сировиці, варили з

неї сіль, везли на Поділля і там міняли: вели торгівлю за збіжжя. Скарбова служба разом з поліцією за нелегальне варення соли і торгівлю притягали зловлених до відповідальності і чимало селян мусіли сидіти під ключем в арешті.

Польонія і її політика в Княждворі

Як уже було згадано, кілька родин поляків поселились в Княждворі ще в часах панщини, як робітники „Саліни“. Це були: Куровські, Фарбішевські, Кухарські і Пакети. З бігом часу всі вони асимілювались, говорили лише українською мовою, носили одяг українських селян, були членами нашої церкви, святкували наші свята. Одним словом, були такими, як усі автохтони села, українці, аш до часу виразної боротьби українців з поляками у виборах до австрійського парламенту та крайового сейму у Львові. В тих часах, а також і пізніше проти українську акцію вели різні наслані лісничі, побережники та інші поляки, які за вказівками польської влади в Галичині взялись за будову польського „пляцдарму“ в Княждворі. За їх старанням, а особливо надлісничих Слободи і Романовського, знаних українцями, силою їх відтягнуто від українців, частинно усвідомлювано і коштом публічних фондів збудовано „косцюлек“ і польську школу. Все це не мало великого значення серед широких і свідомия мас українського села. Під сучасну пору немає вже там ані одного поляка. Всі вернулись туди, звідки прийшли їх предки.

(Продовження в наступному числі)

М. Бойко

ЖИД І ГУЦУЛ

(Байка)

У маленькому містечку стоїть жид перед склепом. А тут надходить гуцул. Жид і питає: „Що викупієте, ходіть до мене, я все маю. Дуже гарне і дешево. Я знаю вашого тата й вашу маму. А ви чий будете?“

Михайло Бойко

Д О Р А

(Дора перед Першою світовою війною)

Хочу познайомити читачів „Гуцулії” з короткою історією села Дора. Село Дора лежить над рікою Прут, між високими горами. Зі сходу — гора Малево, з полудня — Маковиця, на захід — Синячка. Сусідні села: зі сходу — місто Делятин і село Заріче, з полудня — село Ямна, на північ — село Луг.

Колись у давнину Дора мала два присілки: Яремче і Переніз. З часом Яремче збільшилося і стало самостійним селом, а згодом і містом. А Переніз залишився при Дорі й донині. Дора належить до Гуцульщини, Західної України, Надвірнянського району, Івано-Франківської Области.

З часом все змінилося, змінилися окупанти, і змінилася назва села Дора. Тепер прилучено село Дору до села Яремче і названо містом Яремче. Через село Дору перебігає залізнична лінія; вузлові станції Делятин, Ворохта, Ясіня і Хуст. Також через село перебігає тверда камінна дорога, звана у нас Цісарка.

Перед Першою світовою війною існували в селі Дора такі товариства і установи: Читальня „Просвіти”, Кооператива споживчих товарів та напіввійськова організація т-во „Січ”.

Пригадую собі, навесні 1914 р. в товаристві „Січ” кипіла гаряча праця, січовики підготовлялися до з’їзду, який відбувся вліті 1914 р. у Львові. Треба було навчити січовиків по-військовому ходити, бо не всі січовики були військовиками, а також навчити вправ з топірцями, з якими мали виступати на вправах у Львові.

Підшукали інструкторів, що вже відслужили у війську: одним із інструкторів був мій покійний тато, Бойко Іван, який вислужив при кінноті, званій „улані”, один рік у Чорткові, а два роки у Відні. Дальшими трьома інструкторами були Яківчук Йосип,

Яківчук Василь і Френюк Іван. Кожний січовик мусів мати січову стрічку і гуцульський топірець. Вишкіл, проваджений фахівцями, на час був закінчений. Наблизився час виїзду до Львова. Для тієї подорожі був замовлений спеціальний потяг. Потяг виїхав з Ворохти і по дорозі з кожного села забирав січовиків на з’їзд до Львова. В той день у Дорі виглядало як свято, бо більше половини села виїхали на станцію випроводжувати січовиків. Коли наблизився потяг до станції, то здалека було чути музику і співи. У трьох вагонах були троїсті музики, вони грали, а січовики співали. А в інших вагонах грали на фрелах і також співали. Цей від’їзд січовиків я добре запам’ятав, бо дуже плакав, майже цілий день, що тато не хотів мене взяти до Львова. Тато говорив мені: „Ти ще замалий, як виростеш, будеш легінем, тоді поїдеш на з’їзд.” Тато казав правду: одинадцять років пізніше я також їхав до Львова на з’їзд. Така сама організація, та сама ціль, але інша назва організації.

Дора по Першій світової війні

Читальня „Просвіти” в Дорі була гніздом інших товариств, які ставили перші кроки у своїй творчості. По Першій війні по черзі почали відновлятися товариства, які під час війни перервали свою діяльність. Були відновлені: Читальня „Просвіти” і Кооператива споживчих товарів.

Нові товариства і гуртки:

1) „Сільський Господар”, 2) Т-во молоді „Луг”, 3) „Рідна Школа”, 4) Союз Українок, 5) Театральний аматорський гурток, 6) Хор, 7) Дута оркестра, 7) Танцювальна група.

Торговельні підприємства:

Кооператива, Пекарня, Пасічництво, Молочарня, Каса - Райфайзенка, Шовківництво.

Крім того, була Ремісничка Школа

з такими відділами: Кравецький, Шевський і Столярський.

Гуцульське мистецтво (приватне): вироби з дерева (різьблені й інкрустовані), вишивки, писанки, кушнірство, постолі, байбараки.

Далі постараюся написати окремо про кожну установу, товариство, гурток, торговельні підприємства, мистецтво, — хто їх організував і провадив, про їх успіхи та перешкоди.

Читальня „Просвіти”

По Першій світовій війні скликано загальні збори, вибрано управу і почалася праця, рік-за-роком творилися нові відділи при Читальні. Зробилося дуже тісно. Читальня не могла помістити всіх, конечно було потрібно

окремої кімнати для бібліотеки, яка нараховувала 780 книжок, а також часописи і журнали. У літнім часі Читальня була без приміщення, тому що всі мешкання були винаймлені для літників, а ціна була така висока, що Читальня не могла заплатити і лишалася на три місяці без приміщення. Вийшла на перший плян пекуча справа — купно будинку для Читальні. Загальні збори ухвалили і доручили управі на другий рік обов'язково купити дім. Почали збірку на купно власного будинку. На Різдвяні свята всі пішли колядувати: хор, дута оркестра — згаслом: „Прибуток на купно дому!” Гуцули знали, на яку ціль колядники колядують і тому щиро приймали колядників та щедро нагороджували. Коляда принесла поважну суму.

Аматорський гурток відіграв дві вистави. А хор відспівав концерт в честь Тараса Шевченка. Увесь чистий прибуток пішов на купно дому. Почалася підготовка до фестину, управа Читальні постановила: зорганізувати фестин з багатою програмою, бо мала до розпорядимости відповідну силу.

Як виглядав фестин у Дорі?

Фестин відбувався у громадському парку, в якому росли рідко гарні високі смереки, там було багато лавок і столів для літників, ліпшого місця на фестин не було. Рекляма за два тижні перед фестином була розліплена в Дорі, Яремчу і в Ямнім. Було зроблено реклямовий віз, посередині воза була прибита широка дошка, а до неї прибиті афіші з обох боків, спеціально намальовані.

Програма на фестині була така: 1) „Штучне гуцульське весілля” — відіграв аматорський гурток, 2) Грала дута оркестра, 3) Троїсті музики, 4) Вправи луговиків з топірцями, 5) Вправи луговиків з хустинами, 6) Українські народні танці, 7) Гуцульські танці: „Аркан” і „Гуцулка” — виконувала танцювальна група; для вико-



На фестині в с. Дорі луговиків під час танку аркана. Зліва направо: Івасюк Гриць, Холошнюк Лесь, Бойко Михайло, Яківчук Іван.

нання таців була збудована спеціально підлога з дощок. Гості, а зокрема молодь, мали можливість танцювати цілий час, 8) Ворожка-чарівниця, 9) Льотерія, 10) Американська льотерія, 11) Перегони в мішках.

На льотерію зібрано між гуцулами багато річей, декотрі з них дуже гарні. В день фестину рекламовий віз був прикрашений стяжками і квітами, а на коні завішено кілька дзвінків. На віз сіло повно хлопців та дівчат. Віз їхав до Яремча, Ямної і назад до Дори. В Дорі луговики з оркестрою, граючи, перемаршували через ціле село і пішли на фестин. Рекляма зробила своє: на фестин прибуло дуже багато гуцулів, а також багато літників. При-

буток був надзвичайний — чотири рази більший, як попереднього року. На ша мрія помаленьку оберталася в дійсність. Ми мали вже досить грошей на купно дому.

В центрі села стояла стара корчма і її пощастило нам купити, переробити корчму на дім освіти і культури. Там була зала зі сценою і кімната для бібліотеки. Тепер усі були вдоволені, було де переводити засідання, проби аматорського гуртка, проби хору, тощо. Було де загри в шахи, прочитати газету та було де й потанцювати. Та недовго люди тіпилися Читальнею, бо з намови польського шовінізму таки свої яничари запалили. І цей будинок згорів.



Луговики з с. Дори разом із луговиками зі Львова (1926 р.)
Зліва направо: Спасюк Василь, син Миколи; Спасюк Василь, син Михайла. Сидять на кріслах (зліва направо): Яворський Ілько; Івасюк Олена; головний комендант Лугу ген. Дашкевич; комендант Лугу в Дорі Френюк Михайло; Френюк Олена. Гнипюк Семен. Третій ряд: дівчата, між ними всередині: Біловус Стефан. Останній ряд хлопців (зліва направо): Перший диригент оркестри, Гнипюк Пилип; другий, Губарчук Іван; п'ятий, Якубак Дмитро; сьомий, Бойко Петро; восьмий, заступник коменданта в Дорі, Михайло Бойко; дев'ятий, Бойко Ілько; десятий, Бойко Гарасим; дванадцятий, Спасюк Іван — всі з с. Дори. Чотирнадцять дівчат у вишиваних сорочках та шість хлопців — це члени львівського Лугу.

Загальні Збори ухвалили приступити до споруди нового будинку для Читальні „Просвіти”, який мав бути з цегли, багато більший та покритий дахівкою. Грошей було трохи з асекурації, далі зробили плян будови і вислали його до будівельної комісії до затвердження. Плян був затверджений, згодили майстра. Майстер сказав, що як Читальня дасть помічників, то буде багато дешевше коштувати. Почали члени деклярувати: хто скільки днів може задармо працювати. Деклярували від 10 до 20 днів, а хто мав коні, деклярував від 10 до 20 днів праці з возом. На весні 1939-го року розпочали працю: зробили фундамент, почали зводити цегляні стіни і домурували близько до половини, як забракло грошей на цеглу. Тому довелося стримати будову. Думали зробимо фєстин, який завжди приносив гарний прибуток. А в осени зробимо збірку і докінчимо будову. Та на цей раз нам не пощастило, бо вибухла Друга світова війна, яка перекреслила всі пляни. Ми своєї будови не докінчили. В 1940 році большевики розібрали збудовані стіни до фундаменту і вивезли до Делятина.

Діяльність товариства „Луг”

Товариство „Луг” — це молодецька організація напіввійськового характеру. Основана Френюком Михайлом з Дори. На перші загальні збори прибув як делегат централі головний комендант генерал Дашкевич. На цих загальних зборах вибрано управу: комендантом Френюк Михайло, заступником коменданта Бойко Михайло, скарбником Гнипюк Пилип, секретарем Губарчук Іван.

По загальних зборах рушила праця на повну пару. Перше треба було навчити луговиків намісці обертатися, зміняти крок у ході, збірка в один ряд, з ряду в двійку і чвірку, але без підручників була тяжка справа. За місяць одержали підручники для муштри і вправ з централі. І тоді вишкіл пішов швидко вперед. Комендант

поділив луговиків на чоти і призначив інструкторів.

У міжчасі ми зауважили, що нам бракує дутої оркестри, бо яке то війсьсько без оркестри. На засіданні управа ухвалила зорганізувати дуту оркестру. Френюк порозумівся з інструктором музики, він сказав які інструменти треба замовити.

Інструменти було взято на сплати. І три місяці по загальних зборах оркестра почала вправи. І до наступного літа оркестра знала досить пісень і маршів, що могла грати на фєстинах чи на інших парадах.

В міжчасі приходило до громадських виборів, Френюк Михайло зголосив свою кандидатуру на війта, луговики повели сульну агітацію. І наш комендант виграв вибори більшістю голосів. Тоді ми побачили, що ми є господарями у своїй хаті. Далі поплила праця ще краще, бо всюди були свої люди на становищах сільської влади і не було кому робити перешкод, і всі спільно працювали при цих організаціях.

Великий здвиг „Лугу” з цілої Західної України відбувся в 1926-му році у Львові. У тому здвизі взяла участь духовна оркестра з нашого товариства. Всі луговики і луговички не могли взяти участі з уваги на великі кошти подорожі. Тільки виїхала оркестра і кілька осіб. На з'їзді було ще дві оркестри з інших місцевостей, але наша гуцульська оркестра була найкраще підготована. Здвиг відбувся на площі „Сокола-Батька”, при Стрийській рогатці у Львові. На обідній перерві підійшов до нас командир генерал Дашкевич і сказав, що львівські луговички просять зробити спільну знімку. Ми пропозицію прийняли і познайомилися з панночками-луговичками і стали до спільної знімки. Якщо хто з присутніх на цій знімці є на еміграції і не має такої знімки, а хотів би мати, то прошу написати до редакції „Гуцулії”, то я постараюся вислати Вам таку фотознімку на пам'ятку.

Кожного сезону наша оркестра була стало зайнята — грала на фестивалях і різних парадах в дооколичних містах і селах, як Івано-Франківськ, Надвірна, Делятин, Ланчин, Яремче, Микуличин і Ворохта. Наш добрий знайомий Домашевський Василь, який керував освітньою працею в Микуличині, і як тамешні організації влаштовували фестин і інші імпрези, то п. Домашевський Василь звертався до Дори, щоб післати на фестин оркестру луговиків і луговичок. Луговички робили вправи хустинами, а луговики топірцями — це завжди були найкращі точки на такому фестині.

„Рідна Школа”

Товариство „Рідна Школа” було зорганізоване в Дорі зараз по Першій світовій війні. По загальних зборах зараз винаймлено приміщення для школи, спроваджено двох учительок

з Тисьменниці: п. Гриньовську Дарію, а другої прізвища не пригадую. „Рідна Школа” існувала тільки один рік, тому що на донесення польської шкільної влади староста наказав замкнути школу. За причину подав невідповідне приміщення. Хоч приміщення було багато краще, як приміщення публічної школи. Жадні протести не помогли.

Союз Українок

При читальні була зорганізована секція Союзу Українок, яка влаштовувала час-від-часу практичні і теоретичні курси для жіноцтва під керівництвом голови секції пані Кабарівської: варення і печення, плетення светрів, вишивання, писання писанок. Одного разу секцію відвідала сенаторка до польського сойму пані Кисілевська Олена. На пам'ятку була зроблена спільна фотознімка.

(Продовження в наступному числі)



Реклямовий віз в с. Дорі з нагоди фестину (6. 8. 1933 р.)
Сидять: Онуфрак Маруся, Бойко Михайло, Френюк Миланка.
Стоять: Онуфрак Василь, Бойко Петро.

Богдан Радиш

КОЛИСКО МОЯ СМЕРЕКОВА

Карпати мої,
 Колиско моя смерекова,
 Піднята на руки,
 На ніжність гордливих трембіт
 Колишеться вечір,
 А в серці бузково, бузково.
 І хочеться так
 Обняти руками цей світ.
 Цвіте смеречина,
 Закохона в буйність потоків.
 А Черемош, кажуть,
 Кохає Рибницю знов.
 До щастя людського
 Тут, мабуть, кілька років,
 А я боюся,
 Аби не злякалось воно.
 Люблю тебе, світе,
 За те, що у тобі Карпати,
 За ласку сувору,
 За чорну дівочу косу.
 Колишеться вечір...
 Мені ж так
 Не хочеться спати,

Іду утопитись
 В твою смерекову красу.
 Як пахне хлібом
 Стіл і сива ніч,
 І втома мамина,
 І пальці, наче втома,
 І дві руки,
 Утоплені в ніч,
 І стріхи поржавілої соломи...
 Нема миліше, —
 Два вікна у світ, Стара смерека
 Сперлася до хати.
 На серце капає
 Терпкий солоний піт
 З чола,
 Що низько нахилила мати,
 І пахнуть хлібом
 Ночі над селом,
 Утомлені до ломоти у спині.
 Мене так довго,
 Мамо, не було —
 І ти печеш домашній хліб дитині.
 „Хлібороб” з 1967 р. ч. 44 (1804)



З гуцульської виставки в Дітройті. Зліва направо: Марія Миронюк і пані Водрук

Микола Ільницький

ГУЦУЛЬСЬКА ВИСТАВКА В ДІТРОЙТІ

Щоб виконувати чи реалізувати якунебудь громадську працю, наперед мусить бути точно означена її ціль. Таким чином, ідейні пориви будуть духові і матеріально вартісні. А щоб не бути голословним, то подам вам один із таких прикладів, який доконано в Дітройті під час існування там товариства „Березів”.

Тож Ініціативний комітет при тому товаристві влаштував у березні 1967 року українську вишивану виставку. На тій виставці було показано вироби ручних праць найкращих мистців Гуцульщини: писанки, вишивки, різьблені речі та кераміку, а при цьому було продемонстровано писання писанок.

Ця виставка була найбагатша своїми експонатами, що будь коли перед тим були на виставках в Дітройті. Вона увінчалася великим успіхом.

Були випадки, що люди по кілька разів відвідували виставку і при цьому говорили: „Такі гарні речі, як ви тут мазте, перше в житті бачимо і може в останнє, щастя вам, Боже!”

Хто ж був власником цієї виставки? А це Михайло Миронюк, Василь Бодруб, Марія Григорчук, Олена Сущинська та Семен Геник. Від себе я хочу подякувати всім тим, які причинилися до цього діла на мій заклик, особливо Миронюкові і його дочці та Василеві Будрукові з його дружиною, які найбільше подали експонатів і які оберігали ту красу як ніч, так і день. Думаю, що ми не завелись цією виставкою: вона варта похвали від усього українського народу, бо ми продемонстрували перед чужинцями і своїми високу нашу українську культуру і мистецтво.



Оглядають виставку в Дітройті

Василь Кобець

ЛЕГЕНДА ПРО ГУЦУЛЬСЬКУ ТРЕМБІТУ

(За радянською пресою)

Синьо-білими косами у лісі під Косовим
дискавиці косили вітри під корінь.
Гарював грім дощами косими
І сміялась громом надщерблена в горах.

Аж поки вогнем у смерічку вдарила,
Серцевину проткнувши синьою спицею.
Смерічка в знемозі тоді ридала
І капали сльози в траву живицею.

Ішов додому тим лісом гуцул із Косова.
Вчувши плач смериковий, заклик здивований.
„Ти зрубай мене, легіню,—так ніжко просить
Дережина ота смериковою мовою,—

Щоб не мучилася я, вчувши клеботи лісу,
Нічим їм відгукнутись—обпалені віти...

То зрубай мене, легіню, в три удари навкісно
І зроби з мого тіла співучу трембіту.

Оповий мене корою берези отої,
Що росте над потоком десяту весну,
Котра чує його лиш надривний стогін...
Я тоді відмолодну, тоді я воскресну”.

Тричі вдарив сокирою смеричину під корінь,
Взяв на руки, як дівчину, і поніс до повітки.
Тоді втих грім, лігши спати в горах,
А з-під рук юнакових народилась трембіта.

... Ходить звуком трембіти легенда по світу,
Долина з полонини зеленими сплесками.
Проводжаючи похорон, заводжує трембіта,
Засміється у горах, зустрівачи весни.

Гість

25-РІЧЧЯ ПОДРУЖЖЯ

Субота, 30-го жовтня 1971 р., залишиться милим спомином у родині п-ва Анни і Івана Хромеїв. На цей день з'їхались їхні діти і приятелі з Америки та околичних міст Онтерія, щоб спільно з друзями і приятелями звеличати 25-річний ювілей подружнього життя.

Ювілей започатковано св. Літургією м Українській Католицькій Церкві св. Юрія в місті Ошаві, яку відслужив о. протоєрей Іван Перейма та уділив Благословення.

При вході на залю вітали ювілятів їхні діти, панна Марійка, пані Доня Черкач, пані Ірина Джонсон, дружка пані Марія Хомяк, дружба п. Степан Зазуля й господар святочної гостини, староста п. Михайло Шлемко.

Вітали Ювілятів хлібом і сіллю за нашим українським традиційним звичаєм, та під звуки весільної оркестри разом з родиною і друзями зайняли місця за почесним столом.

Гостинне прийняття започатковано молитвою, яку провів о. протоєрей Іван Перейма, а староста Михайло

Шлемко попросив гостей піднести чарки (тост) на Многая Літа Ювілятам.

Щиру та змістовну подяку родичам зложила старша дочка Марійка, за виховання і вщиплення в них любови до всього того, що є рідне. Глибоко змістовне побажання Ювілятам зложив о. протоєрей Іван Перейма. Він вміло змалював образ життя, праці, відданості до своєї Церкви й народу та побажав Ювілятам прожити ще довгі роки.

З черги зложила привіт пані Марія Коцій від ЛУКЖ в Ошаві і в імені організації вітала Ювілятів та дякувала за віддану довголітню працю, та вручила дарунок від її членів.

В імені ЛЖВУ в Ошаві вітала Ювілятів пані Анна Юрцаба.

Від Товариства Гуцульщина ім. св. Юрія в Торонті, склав привіт голова Т-ва п. Іван Андрусак, а п. Степан Бакай вручив дарунок від Тов. Гуцульщина та членів.

(Закінчення на стор. 40)



З гуцульської виставки в Дітройті. Зліва направо:
Семен Генік, Будор Василь і Григорчук Стефан

ВІСТІ З ГУЦУЛЬЩИНИ

Виставка народного гуцульського мистецтва

Минулого року в Івано-Франківському краєзнавчому музеї відбулася обласна виставка гуцульського мистецтва. На огляд громадськості було виставлено близько 500 живописних, скульптурних, графічних робіт і творів декоративно-вжиткового народного мистецтва. Як і треба було сподіватися, найбільше місця серед експонатів займали „мистецькі” твори про Леніна. Звичайно, це для нас не нове, але воно ще раз підкреслило пропагандивну роллю советського мистецтва.

З різних порід дерева технікою різьблення, інкрустації, інтарсії, випалювання мистці створили багато тематичних робіт, які відзначаються різноманітністю форм і композиції, вір-

туозним виконанням. Демонструвалися на виставці гуцульські твори таких нинішніх мистців: М. Кіщука, В. Гуза, І. Пітеляка, Балагурака, В. Тонюка, В. Гавриша, М. Федірка, І. Кудлака і інших.

На тій виставці чільне місце займала творчість молодого косівського майстра, який працює в жанрі художнього випалювання, О. Хованця. Його праці сповнені щирого гумору, точені дерев'яні фігурки гуцулів і гуцулок створюють дотепні жанрові сценки, які автор komponує з глибоким знанням гуцульського побуту.

Відрадным явищем на виставці можна було побачити те, що шкіряні вироби останніми роками набирають своєї популярності. В цьому чимала заслуга В. Вінтоняка, який дбайливо

взявся за відродження цього давнього гуцульського виду мистецтва. Він і на цій виставці показав кілька експонатів, виконаних у техніці тиснення.

Наради лісників Карпат

Минулого року переведено нараду працівників лісового господарства і лісозаготівель Карпат. У селищі Кути Косівського району переведено нараду трестів „Прикарпатліс” і „Закарпатліс” та в селищі Свалява „Закарпатліс”. У нарадах взяли участь всі лісничі, начальники лісодільниць, директори лісокомбінатів та їх заступники і інші працівники, пов'язані з лісним господарством. На нараді заслухано доповідь першого заступника Міністра лісової і деревообробної промисловості України „Про підсумки виконання міністерством п'ятирічного плану та основні напрями в розвитку лісової і деревообробної промисловості України”, „Про використання і відтворення лісових ресурсів Карпат” та ряд інших доповідей.

В обговоренні взяло участь 20 осіб, які говорили про поліпшення лісового господарства та лісозаготівель в Карпатах.

25-РІЧЧЯ ПОДРУЖЖЯ

(Закінчення із стор. 38)

При кінці промовляли Ювіляти дякуючи присутнім за участь в їхньому родинному торжестві.

Після прийняття гості забавлялися до пізньої ночі, під звуки двох оркестр, а надзвичайною атракцією забави був виступ гуцульської тріоїстої музики пана Василя Михайлюка з Бафало (скрипки), п. Романа Ковкового з Гамілтоу (цимбали), п. Ілька Федорчука (бубон) а гуцульські пісні приспівували д-р Остафійчук, Степан Бакай, Михайло Ковків і інші.

В часі прийняття була переведена збірка на українську пресу, з якої призначено на „Гуцулію” \$29.00. Збірку перевели панове С. Бакай і Василь Орлецький.

НАС ПОВІДОМЛЯЮТЬ:

До Редакції „Гуцулія”

Чікаго

У 1926 році Михайло Горбовий з Косова, на прохання Верховної Пластової Команди, уложив „Історію Пласту в Косові в рр. 1922-1926”.

Одна копія була зложена в архіві НТШ у Львові, а друга переслана до п. Петра Мартинюка у США.

По довгих роках цей цінний матеріал в жовтні 1966 року був переданий до Пластового Музею у Клівленді, Огайо.

Рукопис по 40 роках вимагав передрукування, що дбайливо виконали Юначки 34 Куреня ім. 500 Героїн із Кінгірі в Сирякузах.

Зміст „Історії Пласту в Косові” не лише має виключно пластовий характер. Там дуже точно описано відношення польської влади, як перешкоди в організації молоді, арешти, ревізії та судові розправи, судові кари і розв'язання Пласту в Косові.

Ця „Історія” ще й цікава тим, що М. Горбовий з групою молоді, через Говерлю, побував в Карпатській Україні, відвідав пластовий табір в Кобиляцькій Полянці та нав'язав зв'язок з братнім Пластом.

Цілість має 43 сторінок тексту.

Керівництво Пластового Музею передало один примірник Крайовому Пластовому Видавництву в Дітроїті в 1968 році.

На жаль, дотепер передрук в книжковій формі ще не здійснений.

Клівленд, 23. X. 1971 р.

Керівник Пластового Музею
Леонід Бачинський

ВІД РЕДАКЦІЇ: Свого часу Ви до нас про це писали, і ми просили Вас, щоб ті сподини видрукувати в журналі „Гуцулія”, а відтак видати з відбитків окрему книжку. На жаль, Ви промовчали про нашу пропозицію тоді. — Редакція „Гуцулія”

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Іван Козяк — Вашу передплату в сумі 5 дол. одержали. Сердечно дякуємо.

Михайло Голинський — Вашу передплату і на пресфонд в сумі 6 дол. одержали. Красенько дякуємо.

Іван Кузич — Вашу передплату в сумі 6 дол. одержали, а також Ваші побажання. Дякуємо і бажаємо й Вам взаємно щастя, добра і здоров'я!

Іван Воробець-Карпатський — Вашу передплату в сумі 5 дол. одержали. Висловлюємо Вам найглибші співчуття та бажаємо швидкого одужання і щасливих свят.

Дмитро Тилюк — Передплату Вашу в сумі 5 дол. одержали. Сердечно дякуємо.

Ю. Галавашка — Передплату в сумі 5 дол. одержали. Красенько дякуємо.



Тонюк Іван,
син Івана з села Річка, відомий нині різьбар

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЗЛОЖИЛИ

(Зібрав п. М. Миронюк з Детройту)

М. Миронюк	\$ 5.00	І. Віщур	1.00
С. Віщур	1.00	П. Омелюк	5.00
П. Новочок	1.00	М. Томяк	1.00
В. Сироватка	2.00	А. Томяк	1.00
А. Хрін	1.00	М. Миронюк	1.00
Р. Миронюк	1.00	М. Миронюк	1.00
А. Томяк	1.00	М. Березовський	1.00
Ф. А. Федоренко	1.00	Г. Юрків	1.00
М. Ільницький	1.00	В. Коцелко	1.00
		Д. Куцак	1.00

КНИЖКИ, ЖУРНАЛИ, ЧАСОПИСИ

- „Я є Канадієць” — Іван Гладун.
„Хто мені дасть відповідь” — Наталія Дяків.
„Українське Козацтво” — кварталник Українського Вільного Козацтва. Редагує Колегія: редактор — Антін Кущинський, заступник редактора — Михайло Петруняк, члени — Павло Бабяк, Володимир Засадний, Василь Івчук. Ч. 3 (17) 1971 і Ч. 4 (18) 1971.
„Студент” — місячник, заснований 1968-го року, головний редактор Зеновій Зварич.
„Вільне Слово” — часопис Національної Єдності, Торонто, Канада.
„Гомін України” — тижневик, видає Видавнича Спілка, Торонто, Канада.
„Голос Спасителя” — місячник, видає Чин Редемптористів у Канаді.
„Мета” — орган української націо-

- нально-державницької думки, виходить місячно, редагує Колегія, відповідальний редактор — Леонід Василів.
„Молода Україна” — видає Центральний Комітет Об'єднання Демократичної Української Молоді. Голова ЦК Кривопап. Редагує Колегія.
„Євангельська Правда” редагує комітет. Видає Михайло Фесенко. Виходить місячно.
„Хроніка” — Парафії Українського Православного Катедрального Собору св. Князя Володимира Великого, Чикаго, ЗСА, ч. 16-17, квітень 1971 р., ст. 32.
„Трембіта” — журнал Т-ва „Гуцульщина” у Великій Британії, Рік 3, 1971 р.
„За Рідну Церкву” — офіційний бюлетень Централі Комітетів Оборони обряду, традиції і мови УКЦ у США й Канаді. Рік 6. 1971. Ч. 5-8 (59-62).



« Г У Ц У Л І Я »

*Редакція застерігає собі право скорочувати та корегувати статті.
Передрук матеріалів з „Гуцулїї” дозволяється при умові подання
повної назви журналу.*

Передплата в ЗСА і Канаді на рік \$ 7.00 Ціна окремого числа \$ 2.00

Передплата на рік в інших країнах:

Англія 35 шіл., Австралія 4 дол., Австрія 100 шіл., Аргентина 1,000 пез.
Бельгія 200 фр., Німеччина 15 н. м., Франція 200 фр., Швеція 20 корон.

Передплату, пожертви на пресовий фонд, дописи й фотографії
посилати на адресу, що її подано на 2-ій сторінці обкладинки.